

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. Характерними ознаками сучасного стану соціально-культурного розвитку українського суспільства є зростання національної свідомості народу, його інтересу до давніх ремесел, народного мистецтва й пов'язаних з ними обрядів, прагнення їх збереження та розвитку, особливо в умовах глобалізаційних процесів. У суспільстві посилюється увага до виховання молодого покоління майстрів художніх промислів і ремесел як творчих особистостей, які мають зберегти історичну спадкоємність художньої майстерності й на цій основі розвивати народну творчість з урахуванням художніх технік, орнаментів, кольорів, у яких відображається етнічна культура й свідомість народу.

У відродженні й розвитку народних художніх промислів як важливої складової духовної культури українського народу провідну роль відіграє професійно-художня освіта – складова цілісної системи професійної освіти, що забезпечує підготовку висококваліфікованих, конкурентоспроможних на ринку праці фахівців художнього профілю, у тому числі з професій художніх промислів і ремесел, а також створює належні умови для творчого розвитку особистості, формування її духовності, національної свідомості й громадянськості, художнього мислення і культури професійної діяльності на основі оволодіння історико-культурною спадщиною народного декоративно-вжиткового й образотворчого мистецтва.

Концептуальні положення щодо підготовки майбутніх фахівців художніх промислів і ремесел у ПТНЗ художнього профілю знайшли відображення в Законах України "Про освіту" (1991), "Про професійно-технічну освіту" (1998), "Про вищу освіту" (2000), "Про народні художні промисли" (2001), а також у Національній доктрині розвитку освіти (2001), Концепції розвитку професійно-технічної освіти (професійної) освіти в Україні (2004). В Указі Президента України "Про заходи щодо відродження традиційного народного мистецтва та народних художніх промислів в Україні" (2006), Концепції державної програми збереження, відродження і розвитку народних художніх промислів на 2006–2010 роки зазначено, що відновлення й розвиток системи професійно-технічної освіти в галузі народних художніх промислів стане важливим фактором естетичного виховання та навчання дітей і молоді. Актуальність професій цього профілю стала очевидною в умовах функціонування різних субкультур, появи безлічі неякісної продукції, низького рівня знань про народну культуру, що зберігає ментально-генетичні та історичні ознаки українського етносу.

Економічна криза початку 90-х років минулого століття помітно уповільнила розвиток народних художніх промислів, що негативно позначилося на діяльності спеціалізованих навчальних закладів, які щороку приймали на навчання до трьох тисяч учнів. Занепад виробництва художньої продукції в осередках народних художніх промислів різних регіонів України, руйнування матеріально-технічної бази художніх підприємств призвели до припинення підготовки фахівців у 117 спеціалізованих професійних навчальних

зкладах і майже повного зникнення шкіл майстерності. Помітно зменшилися обсяги підготовки майбутніх фахівців художніх промислів і ремесел у ПТНЗ художнього профілю. Як свідчать статистичні дані МОН України, в 2000 р. діяло 14 професійно-технічних навчальних закладів (ПТНЗ) художнього профілю (5 вищих художніх професійних училищ, 9 художніх професійно-технічних училищ), а в 2010 р. їх залишилося 12 (5 вищих художніх професійних училищ, 6 професійних художніх ліцеїв, 1 художнє професійно-технічне училище). Водночас скоротився і перелік художніх професій, якими оволодіває учнівська молодь. Більшість ПТНЗ художнього профілю здійснює підготовку майбутніх фахівців художніх промислів і ремесел з однієї або двох професій і лише в Стрийському вищому художньому професійному училищі Львівської області – з семи. Такий стан можна пояснити низькою мотивацією молоді до оволодіння робітничими професіями, складними умовами праці, труднощами працевлаштування, низькою заробітною платою, а також відсутністю відповідних умов для оволодіння техніками народного мистецтва під час виробничої практики безпосередньо на підприємствах художніх промислів і ремесел.

Це зумовлює необхідність посилення уваги до створення належних умов для забезпечення якісної підготовки майбутніх фахівців з професій художніх промислів і ремесел. Наголосимо, що окреслена проблема має розв'язуватися з урахуванням прогресивних ідей історичного досвіду, а також етнонаціональних особливостей розвитку мистецтва й усвідомлення суспільством об'єктивної потреби його відродження й збереження.

Зазначимо, що наукові основи формування систем художньої освіти й учнівства в художньому ремеслі на різних історичних етапах були предметом уваги філософів, істориків, педагогів, психологів, художників, мистецтвознавців, громадських діячів. Праці Б. Ананьєва, В. Андрєєва, О. Асмолова, М. Бердяєва, А. Брушлинського, Г. Гегеля, А. Гелена, І. Гердера, П. Гуревича, М. Кагана, І. Канта, К. Кантора, С. Раппопорта та інших вчених присвячені розкриттю філософсько-етичних аспектів художньої освіти крізь призму основних законів розвитку природи, суспільства й мислення. Предметом дослідження Є. Антоновича, Ю. Асєєва, І. Богуславської, Т. Бушиної, Х. Вовка, В. Воронова, І. Голода, Г. Гориня, О. Данченка, Р. Захарчук-Чугай, І. Зайця, Т. Кари-Васильєвої, М. Некрасової, О. Ноги, С. Павлюка, Н. Полонської-Василенко, Б. Рибаківа, М. Станкевича, П. Толочка та інших учених були проблеми відродження народного декоративно-вжиткового мистецтва як особливого виду художньої творчості й діяльності.

Питанням мистецької освіти, індивідуальності майбутнього педагога професійного навчання, формування естетичної культури майбутніх викладачів спеціальних дисциплін професійних навчальних закладів швейного профілю присвячені праці І. Андрощук, Г. Гребенюка, О. Отич, Р. Шмагала. Науково обґрунтовані підходи до формування культури праці учнів ПТНЗ художнього профілю, навчання їх різьблення деревини, організації навчально-виховного процесу в мистецькому коледжі обґрунтовано В. Бойчуком, В. Ковальчуком,

О. Фурсою. Як показало вивчення, теоретичні і методичні засади професійного навчання майбутніх фахівців з професій художніх промислів і ремесел, незважаючи на їх актуальність, не дістали належної розробки. Нами не виявлено праць, в яких би ґрунтовно розкривалися історико-педагогічні аспекти підготовки фахівців для народних художніх промислів, обґрунтовувалися б концептуальні засади оновлення змісту, форм і технологій професійного навчання майбутніх фахівців у ПТНЗ художнього профілю.

Науковий аналіз досліджуваної проблеми, а також стану підготовки майбутніх фахівців художніх промислів і ремесел у ПТНЗ художнього профілю дав змогу виявити низку *суперечностей* між: усвідомленням у суспільстві важливості розвитку професійно-художньої освіти на традиціях збереження й відродження народного мистецтва та нерозробленістю її теоретико-методологічних засад; зрослими потребами художнього виробництва у фахівцях зі сформованою системою професійно важливих якостей і традиційними підходами до їх підготовки у ПТНЗ художнього профілю, що унеможлиблюють формування індивідуального стилю професійно-художньої діяльності; необхідністю підвищення якості підготовки фахівців художніх промислів і ремесел та недостатньою обґрунтованістю сучасних цілей і принципів професійно-художнього навчання учнівської молоді; необхідністю забезпечення цілісності й наступності змісту професійної підготовки майбутніх фахівців художнього профілю та недосконалістю існуючих підходів до створення нового покоління стандартів для професій цього профілю, використання в їх змісті етнокультурних традицій розвитку художніх промислів і ремесел; необхідністю підвищення рівня готовності учнів до самостійної професійно-художньої діяльності та невідповідністю навчально-методичного забезпечення цього процесу; інноваційними змінами в діяльності педагогічних працівників ПТНЗ художнього профілю та недостатнім забезпеченням умов для формування їхньої методологічної, технологічної й дослідницької культури.

Розв'язання означених суперечностей зумовлює необхідність вивчення досвіду професійного навчання молоді унікальних видів народного мистецтва на різних історичних етапах, виявлення психолого-педагогічних, дидактичних і методичних особливостей професійно-художньої освіти; обґрунтування концептуальних засад і педагогічної моделі підготовки майбутніх фахівців художнього профілю на засадах особистісно розвивального підходу; розвитку методологічної, технологічної й дослідницької культури педагогів ПТНЗ художнього профілю тощо. Таким чином, актуальність обраної проблеми та її недостатня розробленість зумовили вибір теми дисертаційного дослідження – **"Теоретичні і методичні засади професійного навчання у закладах профтехосвіти художнього профілю"**.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконувалось відповідно до плану науково-дослідної роботи Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих НАПН України з тем: "Дидактичні засади професійного навчання в умовах

неперервної освіти" (РК № 0102U600398); "Теорія і методика проектування професійного навчання кваліфікованих робітників" (РК № 0104U009941).

Тема дисертаційного дослідження затверджена вченою радою Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих НАПН України (протокол № 3 від 18.02.1999 р.) та узгоджена в Раді з координації наукових досліджень в галузі педагогіки та психології в Україні (протокол № 10 від 23.12.2003 року).

Об'єкт дослідження: професійна підготовка фахівців художнього профілю.

Предмет дослідження: дидактичні і методичні засади професійної підготовки майбутніх фахівців художніх промислів і ремесел у закладах професійно-технічної освіти.

Мета дослідження: обґрунтувати авторську концепцію розвитку професійно-художньої освіти та на її основі розробити комплекс навчально-методичного забезпечення професійної підготовки майбутніх фахівців художніх промислів і ремесел.

Концепція дослідження. Дослідження проблеми професійного навчання у закладах профтехосвіти художнього профілю здійснювалося на основі міждисциплінарного підходу, що зумовило необхідність звернення до філософських, мистецьких, культурологічних, соціологічних, педагогічних і психологічних концепцій, вивчення результатів досліджень з цих та інших галузей наукового знання. Здійснюючи науковий пошук, ми враховували філософські парадигми, спрямовані на розвиток особистості майбутнього фахівця художнього профілю на основі оволодіння історичним досвідом народної культури, традицій декоративно-вжиткового мистецтва.

Художня культура в системі формування творчої особистості є визначальною в процесі її становлення як суб'єкта художньої творчості. Складовими художньої культури є декоративно-вжиткове, образотворче мистецтво та народні художні промисли, завдання яких – художнє виховання особистості, досягнення ідеалу як найвищої цінності митця, розвиток потреб і здібностей творчо перетворювати предметний світ навколишнього середовища, формування індивідуального стилю професійно-художньої діяльності.

Для вивчення особливостей розвитку професійно-художньої освіти методологічне значення має концепція неперервної освіти – освіти впродовж життя, на основі якої опрацьовувалися положення щодо ступеневої підготовки фахівців художнього профілю. У відборі й структуруванні змісту професійно-художньої освіти враховувалися загальнодидактичні та специфічні принципи, що розкривають сутність художньої праці. Особливість дослідно-експериментальної роботи полягає в обґрунтуванні та експериментальній перевірці інноваційної моделі професійного навчання майбутніх фахівців художніх промислів і ремесел у системі "Педагогічна майстерня майстра художнього ремесла" у ПТНЗ художнього профілю. Вона проектувалася з максимальним урахуванням потреб особистості в неперервному вдосконаленні професійно-художньої майстерності й зростанні рівня творчої самореалізації в декоративно-вжитковому мистецтві. Водночас цей процес спрямовувався на

задоволення потреб художнього виробництва у фахівцях із високим рівнем художніх та інтелектуальних здібностей, екологічної, економічної й правової культури, професійної компетентності в процесі створення художніх виробів, здатності працювати в умовах малого і середнього підприємництва та індивідуальної трудової діяльності. Такий підхід зумовлював необхідність організації в єдину систему загальнохудожніх і технологічних знань, практичних умінь на засадах синтезу народного мистецтва й технологій сучасного художнього виробництва, а також інтеграції змісту і видів професійно-теоретичної та професійно-практичної підготовки майбутніх фахівців художніх промислів і ремесел.

Реалізуючи положення щодо професійної самостійності учнів ПТНЗ художнього профілю, ми передбачали створення необхідних умов для зростання рівня самостійної професійної діяльності, зокрема усіх її взаємопов'язаних компонентів (технологічно-виконавчого, художньо-результативного, творчо-проектувального, художньо-мотиваційного, виставково-позиціонуального).

Ефективність професійно-художньої освіти залежить від якості запропонованого комплексу навчально-методичного забезпечення (програми, підручники, навчально-методичні посібники, дидактичні матеріали для ступеневої підготовки фахівців, творчі завдання різної складності тощо). Поєднання синергетичного, культурологічного, аксіологічного й компетентнісного підходів уможливило розвиток методологічної, технологічної й дослідницької культури педагогічного персоналу ПТНЗ художнього профілю.

Провідні ідеї концепції знайшли втілення в **загальній гіпотезі дослідження**, яка полягає в тому, що якість професійного навчання в закладах профтехосвіти художнього профілю підвищується завдяки теоретико-методологічному обґрунтуванню концептуальних засад розвитку професійно-художньої освіти й розробленню та впровадженню на їх основі комплексу навчально-методичного забезпечення, спрямованого на зростання рівня професійної самостійності й творчої самореалізації особистості фахівців художніх промислів і ремесел в декоративно-вжитковому мистецтві.

Часткові гіпотези сформульовано таким чином:

– якість професійного навчання майбутніх фахівців художніх промислів і ремесел забезпечується формуванням у них професійно важливих знань і вмінь з урахуванням прогресивного педагогічного досвіду учнівства в художньому ремеслі й технологій сучасного художнього виробництва;

– професійне навчання в ПТНЗ художнього профілю буде ефективним, якщо зміст професійно-художньої освіти враховуватиме етнокультурні (регіональні) традиції розвитку народного мистецтва, а форми організації – забезпечуватимуть реалізацію індивідуального підходу до оволодіння художнім ремеслом й індивідуальним стилем виготовлення;

– професійна самостійність учнів ПТНЗ художнього профілю зростатиме, якщо в навчально-виробничому процесі використовуватиметься авторський комплекс навчально-методичного забезпечення, що охоплює теоретичні матеріали розвивального характеру, систему самостійних творчих завдань й

етнографічних практик на базі музеїв декоративно-вжиткового мистецтва;

– ефективність професійної підготовки фахівців художніх промислів і ремесел підвищується за умови сформованості у педагогів ПТНЗ художнього профілю методологічної, технологічної й дослідницької культури.

Відповідно до предмета, мети, гіпотез визначено такі основні **завдання дослідження**:

1. Вивчити історико-педагогічні аспекти вітчизняного досвіду підготовки фахівців для художніх промислів і ремесел.

2. Розробити авторську концепцію розвитку професійно-художньої освіти в Україні.

3. Теоретично обґрунтувати та експериментально перевірити модель професійного навчання майбутніх фахівців художніх промислів і ремесел у системі "Педагогічна майстерня майстра художнього ремесла".

4. Обґрунтувати принципи відбору і структурування змісту навчального матеріалу для професійної підготовки майбутніх фахівців художніх промислів і ремесел.

5. Виявити особливості організації професійного навчання в ПТНЗ художнього профілю.

6. Розробити, теоретично обґрунтувати та експериментально перевірити комплекс навчально-методичного забезпечення професійно-художнього навчання, виявити його вплив на формування професійної самостійності майбутніх фахівців художніх промислів і ремесел.

7. Обґрунтувати методичні засади діяльності педагога ПТНЗ художнього профілю.

8. Здійснити обґрунтування перспектив розвитку професійно-художньої освіти в Україні.

Методологічну основу дослідження становлять провідні положення теорії пізнання, системного підходу як методологічного способу пізнання педагогічних фактів, явищ, процесів; професійної педагогіки як науки; концептуальні положення педагогіки і психології щодо творчого професійного розвитку особистості, вчення про її творчу сутність; філософські, психолого-педагогічні ідеї щодо розвитку суспільних тенденцій створення системи професійно-художньої освіти в Україні; теоретичне обґрунтування інноваційного підходу до змісту і форм професійно-художньої підготовки; концептуальні положення гуманізації освіти, індивідуалізації та диференціації навчання, ідеї щодо розвитку національної культури як соціального явища.

Визначальними методологічними підходами дослідження є гуманістичний, культурологічний, аксіологічний, акмеологічний, особистісно орієнтований, діяльнісно розвивальний, системний, компетентнісний, етнохудожній, функціональний, інтегративний, андрагогічний. В основу методології дослідження покладено також сукупність ідей, що розкривають сутність проектування освітньої системи в народному декоративно-вжитковому мистецтві.

Теоретичну основу дослідження становлять наукові положення з

проблем: *філософії освіти* (В. Андрущенко, Б. Гершунський, І. Зязюн, В. Кремень, В. Луговий, В. Лутай, І. Смірнов та ін.); *естетики й теорії художньої творчості* (А. Азархін, А. Комарова, В. Кудін, Л. Левчук, М. Лещенко, Н. Миропольська, С. Раппопорт та ін.); *теорії особистості, психології професійної освіти* на засадах особистісно розвивального й діяльнісного підходів (Б. Ананьєв, О. Асмолов, Л. Виготський, В. Давидов, І. Зимня, Г. Костюк, І. Маноха, О. Орлов, В. Рибалка, В. Роменець, С. Рубінштейн, Т. Яценко та ін.); *формування особистісних і професійних якостей* (Б. Ананьєв, О. Асмолов, І. Бех, Н. Кузьміна, О. Леонтєв, А. Маркова, І. Якіманська та ін.); *неперервної професійної освіти* (С. Артюх, С. Батишев, А. Беляєва, В. Беспалько, Р. Гуревич, Л. Лук'янова, Н. Ничкало, О. Новіков, С. Сисоєва та ін.); *гуманізації, гуманітаризації й культуровідповідності професійної освіти* (В. Андрєєв, Г. Балл, Г. Васянович, С. Гончаренко, П. Гуревич, С. Лісова, Л. Онищук, О. Семенов, Г. Філіпчук, Л. Хомич та ін.); *ідеї системного підходу* (В. Биков, В. Загв'язинський, В. Краєвський, І. Лернер, З. Решетова, В. Сластьонін та ін.); *психолого-педагогічні закономірності організації навчально-виховного процесу* (Ю. Бабанський, О. Дубасенюк, О. Пехота, О. Савченко, М. Сибірська, В. Скаун, С. Смірнов, М. Солдатенко, А. Хуторської та ін.); *теорії й практики художньої освіти* (Г. Гребенюк, В. Лубенко, В. Мадзігон, О. Олексюк, В. Орлов, О. Отич, О. Рудницька, Б. Тимків, Р. Шмагало, В. Щербина та ін.); *професійної освіти і навчання в зарубіжних країнах* (Т. Десятов, О. Матвієнко, О. Огієнко, Л. Пуховська, Ф. Шльосек та ін.); *розвитку професійної освіти і навчання на різних історичних етапах* (О. Аніщенко, І. Лікарчук, С. Нікітчина, Т. Усатенко та ін.).

Методи дослідження. Для розв'язання поставлених завдань, перевірки гіпотез використовувався комплекс взаємопов'язаних методів, зокрема:

- *теоретичні*: науковий аналіз основних категорій дослідження; вивчення, аналіз і синтез філософських, психологічних, педагогічних, мистецтвознавчих, культурологічних знань; вивчення монографічної, навчально-методичної літератури та нормативно-правових документів з проблем професійно-художньої освіти; логіко-історичний аналіз архівних матеріалів; системний і функціональний аналіз, порівняння, моделювання, класифікація, систематизація й узагальнення теоретичних і методичних засад для з'ясування сучасного стану професійного навчання в закладах профтехосвіти художнього профілю та обґрунтування концепції розвитку професійно-художньої освіти;

- *емпіричні*: діагностичні (психолого-педагогічне спостереження, бесіди, тестування, анкетування, інтерв'ю, експертна оцінка, кваліметричний метод); педагогічний експеримент з якісним і кількісним аналізом результатів; ретроспективний аналіз понад 25-літнього педагогічного досвіду автора, що уможливило впровадження і перевірку ефективності моделі професійного навчання майбутніх фахівців художніх промислів і ремесел у системі "Педагогічна майстерня майстра художнього ремесла" та комплексу навчально-методичного забезпечення професійно-художнього навчання в закладах профтехосвіти.

Експериментальні результати дослідження аналізувалися з використанням методів *статистичної обробки* кількісних показників та якісної інтерпретації одержаних даних за допомогою методів математичної статистики і засобів комп'ютерної техніки.

Організація дослідження. Науковий пошук здійснювався впродовж 1996–2010 рр. й охоплював чотири етапи.

На констатувальному етапі (1996–1999) теоретично осмислювалася проблема, розроблялися програма і методика дослідження, визначалися його основні напрями, об'єкт, предмет, мета, завдання, загальна і часткові гіпотези; вивчалися історична, філософська, культурологічна, мистецтвознавча, психологічна, педагогічна література, вітчизняний досвід підготовки кадрів із професій художніх промислів і ремесел, архівні документи і матеріали; аналізувався стан дослідженості проблеми професійного навчання майбутніх фахівців художнього профілю в педагогічній науці, закони, постанови, рішення органів державної влади та управління, а також документи міжнародних організацій; здійснювалася систематизація емпіричного матеріалу; обґрунтовувався діагностичний інструментарій для проведення експериментального дослідження на наступних етапах.

На пошуковому етапі (2000–2004) розроблялися концептуальні засади дослідження, програма й методика дослідно-експериментальної роботи, яку було розпочато в десяти ПТНЗ й двох ВНЗ семи областей України, Автономної Республіки Крим, міст Києва та Севастополя. Для експериментальної перевірки було розроблено концепцію розвитку професійно-художньої освіти, модель професійного навчання майбутніх фахівців художніх промислів і ремесел у системі "Педагогічна майстерня майстра художнього ремесла", комплекс навчально-методичного забезпечення професійно-художнього навчання в закладах профтехосвіти (підручники, навчально-методичні посібники).

На формульовальному етапі (2005–2009) здійснювалася експериментальна перевірка моделі професійного навчання майбутніх фахівців художніх промислів і ремесел у системі "Педагогічна майстерня майстра художнього ремесла", комплексу навчально-методичного забезпечення професійно-художнього навчання в закладах профтехосвіти. Оброблялися експериментальні дані з метою з'ясувати динаміку сформованості професійної самостійності й рівень творчої самореалізації особистості майбутніх фахівців художніх промислів і ремесел. Поетапно впроваджувалася авторська концепція розвитку професійно-художньої освіти. Готувалися до друку публікації з теми наукового пошуку. Здійснювалася апробація результатів дослідження в доповідях і виступах на конференціях.

На узагальнювальному етапі (2009–2010) за результатами наукового пошуку формулювалися загальні висновки та рекомендації, здійснювалася підготовка рукопису монографії "Теоретичні і методичні засади професійного навчання у закладах профтехосвіти художнього профілю", а також методичні рекомендації щодо підвищення професійної компетентності педагогів ПТНЗ художнього профілю. Завершено оформлення рукопису дисертації. Проміжні та

кінцеві результати дослідження поетапно впроваджувалися в педагогічну практику. Визначалися перспективи розвитку професійно-художньої освіти. На різних етапах наукового пошуку здійснювався ретроспективний аналіз понад 25-ти літнього досвіду роботи дисертанта в закладах ПТО.

Експериментальна база дослідження. Дослідно-експериментальна робота проводилась у таких професійних навчальних закладах: Грицівському вищому художньому професійному училищі №19 і Кам'янець-Подільському професійному художньому ліцеї Хмельницької області, Решетилівському художньому професійному ліцеї Полтавської області, Кролевецькому ВПУ № 23 Сумської області, Миколаївському ВПУ технологій і дизайну, Київському ВПУ швейного і перукарського мистецтва, Рівненському Центрі ПТО сервісу і дизайну, Севастопольському професійному художньому ліцеї, Вищому художньому професійному училищі № 5 м. Чернівці, Сімферопольському ВПУ сервісу та дизайну АРК, Хмельницькому національному університеті, Черкаському художньо-технічному коледжі. Усього дослідженням було охоплено 1045 осіб, з них: учнів ПТНЗ художнього профілю – 836; педагогів ПТНЗ художнього профілю – 144; роботодавців – 56; викладачів ВНЗ – 9.

Наукова новизна і теоретичне значення дослідження полягають у тому, що *вперше розроблено* концепцію розвитку професійно-художньої освіти, в якій визначено інноваційну мету, завдання і принципи підготовки майбутніх фахівців художнього профілю в умовах соціально-культурного розвитку суспільства, зростання свідомого ставлення до збереження традицій і відродження народного мистецтва; *теоретично обґрунтовано* та експериментально перевірено модель професійного навчання майбутніх фахівців художніх промислів і ремесел у системі "Педагогічна майстерня майстра художнього ремесла", особливість якої полягає в індивідуалізації професійного розвитку та творчої самореалізації особистості фахівця в декоративно-вжитковому мистецтві; *визначено* ієрархію цілей професійно-художнього навчання майбутніх фахівців художніх промислів і ремесел (загальна ціль, підцілі, стратегічні, проміжні, оперативні цілі, кінцева ціль), спрямовану на досягнення культурно-освітнього ідеалу особистості, суспільства і художнього виробництва; *розроблено* систему специфічних принципів відбору і структурування змісту професійно-художньої освіти та виробничого навчання, що розкривають культурологічні, аксіологічні, етнокультурні, технологічні основи майбутньої професійно-художньої діяльності; *визначено* критерії оцінювання рівнів сформованості професійної самостійності майбутніх фахівців художніх промислів і ремесел, культури професійно-педагогічної діяльності педагогів ПТНЗ художнього профілю; *удосконалено* дидактичні засади професійного навчання майбутніх фахівців художніх промислів і ремесел, навчально-методичне забезпечення, що уможливорює наступність змісту професійно-художньої освіти, її гуманізацію і фундаменталізацію, розвиток професійної самостійності й творчих здібностей особистості на різних ступенях навчання; підходи до розроблення професійних і освітніх стандартів художнього профілю; *подальшого розвитку* набули

положення щодо врахування в змісті професійно-художньої освіти етнокультурних традицій народного мистецтва й досвіду учнівства в художньому ремеслі на різних історичних етапах.

Практичне значення одержаних результатів дослідження полягає в розробленні та впровадженні навчально-методичного комплексу з професій художнього профілю, до якого входять: підручники "Технологія вишивки" (співавтор Г. Пащенко), "Моделювання одягу"; навчальні посібники "Програмно-методичні матеріали для рівневої підготовки вишивальниць", «Лабораторно-практичні роботи з предмета "Матеріалознавство швейного виробництва"»; інформаційні матеріали з опису професій: "Художник розмалювання по дереву", "Художник-конструктор (дизайнер)"; авторська програма підвищення професійної компетентності педагога ПТНЗ художнього профілю; засоби письмового інструктування (інформаційні, інструктивні, контрольні); методика формування професійно важливих умінь самостійної роботи учнів; методичні рекомендації щодо організації виробничого навчання в закладах профтехосвіти художнього профілю; дидактичні та естетичні вимоги до навчальної бази закладів профтехосвіти художнього профілю; методичні рекомендації з організації етнографічно-пошукової діяльності в закладах профтехосвіти художнього профілю.

Впровадження результатів дослідження. Результати дослідження впроваджено в педагогічну практику: Київського ВПУ технологій та дизайну одягу (довідка № 403 від 11.11.2009 р.), Грицівського ВХПУ № 19 Хмельницької області (довідка № 41 від 11.02.2010 р.), Запорізького вищого професійного училища моди і стилю (довідка № 01–07/66 від 15.03.2010 р.); ВПУ технологій та дизайну і професійного ліцею сфери послуг м. Миколаєва, ПТУ № 22 м. Первомайська Миколаївської області (довідка № 138/2 від 11.09.2009 р.); Центру ПТО № 1 і ВХПУ № 3 м. Івано-Франківська (довідка № 289/01–17/3 від 24.03.2010 р.), Кролевецького ВПУ № 23 Сумської області (довідка № 25 від 09.02.2010 р.), Науково-методичного центру професійно-технічної освіти та підвищення кваліфікації інженерно-педагогічних працівників у Хмельницькій області (довідка № 21 від 11.03.2010 р.); Хмельницького національного університету (довідка № 135/91 від 04.03.2010 р.), Кримського інженерно-педагогічного університету (довідка № 01.3–08/217 від 16.03.2010 р.), Інституту гуманітарно-технічної освіти НПУ ім. М.П. Драгоманова (довідка № 07–10/773 від 07.04.2010 р.), Полтавського національного педагогічного університету ім. В.Г. Короленка (довідка № 1426/01–37/46 від 08.04.2010 р.).

Концептуальні ідеї і теоретично обґрунтовані положення та методики професійно-художньої освіти творчо втілювалися в п'яти кандидатських дисертаціях, підготовлених під науковим керівництвом автора.

Особистий внесок здобувача. В опублікованому у співавторстві з Г. Пащенко підручнику "Технологія вишивки" з грифом МОН України (1997) особистий внесок здобувача полягає у викладенні змісту навчального матеріалу з технології вишивки, композиції, технічного рисунка. У навчальному

посібнику "Практикум по методике профессионального обучения" (2008), у співавторстві з М. Михнюк автором одноосібно написано 2, 3, 6, 15-й розділи. У "Методичних рекомендаціях щодо організації занять з енергоефективності" (2009) у співавторстві з А. Михайличенком, В. Аніщенком автору належать вступ і перший розділ.

Вірогідність результатів дослідження забезпечується методологічною обґрунтованістю його вихідних положень, широкою джерельною базою, використанням комплексу взаємопов'язаних методів дослідження, адекватних предмету, меті, завданням і логіці дослідження, репрезентативністю вибірки, кількісним та якісним аналізом експериментальних даних, їх обробкою за допомогою методів математичної статистики, висновками експертів.

На захист виносяться такі положення:

1. Авторська концепція розвитку професійно-художньої освіти, інноваційна сутність визначених у ній мети, завдань, специфічних принципів, змісту й організаційних форм уможлиблює творчий розвиток особистості майбутнього фахівця художніх промислів і ремесел, здатного ефективно використовувати знання традицій народного й сучасного декоративно-вжиткового мистецтва в самостійній професійно-художній діяльності, спрямованій на проектування та виготовлення художніх виробів як засобів естетизації предметного середовища й виховання художньої культури учнівської молоді.

2. Зміст навчального матеріалу, відібраний і структурований на основі особистісно орієнтованого, діяльнісно розвивального, культурологічного, компетентнісного підходів, загальнодидактичних і специфічних принципів (ціннісних орієнтацій в декоративно-вжитковому мистецтві, самореалізації особистості в художньо-творчій діяльності, інтеграції видів художньої діяльності, єдності теорії і практики в художньому розвитку особистості, врахування регіональних особливостей народного мистецтва), впливає на зростання рівня сформованості професійної самостійності особистості майбутніх фахівців художніх промислів і ремесел.

3. Фундаменталізація професійно-художньої освіти характеризується формуванням системи знань, на основі чого соціокультурний світогляд особистості фахівця художніх промислів і ремесел набуває якісно нового рівня, забезпечує інтелектуальну мобільність знань, підвищує здатність адаптуватися до нових умов і вимог професійно-художньої діяльності. Реалізація принципу фундаменталізації спрямовується на оволодіння майбутніми фахівцями художніх промислів і ремесел новим теоретичним знанням, змістом професійно-художньої діяльності, вмінням системно структурувати досвід етнографічно-пошукової роботи, всебічно осмислюючи результати власної діяльності й творчого саморозвитку.

4. Модель професійного навчання майбутніх фахівців художніх промислів і ремесел у системі "Педагогічна майстерня майстра художнього ремесла" побудована на основі принципів наступності, інтегративності, індивідуалізації і диференціації, забезпечує формування в учнів системи загальнохудожніх і

технологічних знань, професійних компетенцій, розвиток індивідуального стилю професійно-художньої діяльності та уможливорює зростання креативного рівня самореалізації особистості фахівця художніх промислів і ремесел.

Апробація результатів дослідження. Основні результати дослідження знайшли відображення в доповідях і повідомленнях на *міжнародних науково-практичних конференціях* (Львів, 1994; Чернівці, 1996; Львів, 2002; Київ, 2003, 2003, 2005; Львів, 2004; Ізмаїл, 2005; Вінниця, 2000, 2002, 2004, 2006, 2008; Хмельницький, 2003, 2005, 2007, 2009; Львів, 2006, 2009; Київ – Ізмаїл, 2007, 2009); *українсько-польському форумі під патронатом наукового товариства "Польща – Україна"* (Київ, 2007); *міжнародному конгресі* (Черкаси, 2005); *міжнародних тижнях освіти дорослих* (Київ, 2006; Київ, 2009); *всеукраїнських науково-практичних конференціях* (УПА Харків – Крим – Алушка, 2005; Київ, 2006, 2008); *науково-практичних конференціях* (Київ, 2005; Миколаїв, 2005); *звітних науково-практичних конференціях* (м. Київ, 2005, 2006, 2007, 2008, 2008, 2008, 2009); *науково-методичних семінарах* (Київ, 2001; Чернівці, 2005; Івано-Франківськ, 2005; Сімферополь, 2007; Київ, 2009); *міжнародному науково-практичному семінарі* (Харків, 2009); *наукових сесіях* (Київ, 2002, 2007); *мистецько-педагогічних читаннях пам'яті професора О.П. Рудницької* (Київ, 2007, 2008); *круглих столах* (Київ, 2008; Хмельницький, 2009).

Кандидатська дисертація "Науково-педагогічне забезпечення професійного навчання майбутніх робітників і майстрів народних ремесел" захищена у 1995 році. Матеріали кандидатської дисертації в тексті докторської дисертації не використовувалися.

Публікації. Основний зміст і результати дослідження висвітлено в 102 публікаціях (99 одноосібних), у тому числі: 1 монографія; 3 навчально-методичні посібники; 2 підручники; 2 методичні рекомендації; 41 стаття в провідних наукових фахових виданнях, затверджених ВАК України; 36 статей в журналах і збірниках наукових праць, з них 4 статті в міжнародних наукових виданнях; 17 статей і тез у збірниках матеріалів конференцій.

Структура дисертації. Дисертація складається зі вступу, шести розділів, висновків до розділів, загальних висновків, списку використаних джерел (559 найменувань, з них 13 іноземними мовами), 16 додатків на 303 сторінках (окремий том). Загальний обсяг дисертації – 456 сторінок, обсяг основного тексту 397 сторінок. Робота містить 8 таблиць на 3,5 сторінках, 17 рисунків на 7 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** обґрунтовано актуальність проблеми дослідження, визначено його об'єкт, предмет, мету, завдання, викладено концепцію, визначено загальну і часткові гіпотези дослідження, описано методи та етапи науково-дослідної роботи, викладено його методологічні й теоретичні основи, окреслено експериментальну й джерельну базу, обґрунтовано наукову новизну, теоретичне і практичне значення, сформульовано основні положення, що

виносяться на захист, обґрунтовано вірогідність наукових результатів і висновків дослідження, стан апробації та впровадження результатів наукового пошуку.

У першому розділі – **"Методологічні засади професійного навчання фахівців художнього профілю"** – розкрито значення художньої культури в системі формування творчої особистості фахівців художнього профілю; проаналізовано проблеми розвитку професійно-художньої освіти в педагогічній науці; здійснено історико-педагогічний аналіз стану професійного навчання в закладах профтехосвіти художнього профілю; викладено концепцію дослідження проблеми.

На основі філософсько-антропологічного і філософсько-історичного підходів (М. Бердяєв, А. Гелен, І. Гердер, М. Данилевський, М. Каган, Ж. Марітен, Є. Тайлор та інші) розкрито значення культури в системі людської діяльності та художньої зокрема. Проаналізовано культурологічні концепції М. Бахтіна, М. Бердяєва, В. Біблера, І. Ільїна, М. Кагана, К. Леонтьєва, П. Сорокіна та інших, які збагатили світову культурологічну теорію. Виявлено, що художня культура є результатом творчої діяльності, завдяки якій накопичений людством досвід опредмечується в речах, витворах мистецтва і передається від покоління до покоління у вигляді цінностей, знань, умінь тощо.

Обґрунтовано змістові компоненти художньої культури: образотворче, декоративно-вжиткове мистецтво, народні художні промисли та ін. Їх виховна функція як специфічної духовної культури і діяльності полягає в розвитку художньої інтуїції, естетичного смаку, критичного сприйняття результатів художньої творчості майбутніх фахівців художніх промислів і ремесел.

Теоретично обґрунтовано положення про те, що якісні показники сформованості художньої культури залежать від змісту професійно-художньої освіти, знань і вмінь культурологічного, мистецтвознавчого й технологічного характеру, що забезпечує формування здатності емоційно сприймати навколишнє середовище, творчо перетворювати природні форми в художні образи тощо.

Проаналізовано філософські погляди на освіту і культуру (В. Андрущенко, Б. Гершунський, І. Зязюн, В. Кремень, В. Лутай, Г. Філіпчук та ін.), в яких розкривається значення загальнолюдських цінностей, аналізується синергетична модель розвитку освіти, її зорієнтованість на особистість учня, урахування індивідуальних можливостей кожного. Важливе значення для нашого дослідження є концептуальні ідеї щодо трансформації філософії освіти у філософію управління знаннями, тобто перетворення суспільства на суспільство знань (В. Кремень); філософії культури (П. Гуревич), згідно з якою культура розглядається як чинник творчої життєдіяльності, джерело суспільних нововведень; філософії педагогічної системи стрижневої істини (В. Лубенко) й філософських основ розуміння особистості (А. Арсен'єв), що дають змогу аналізувати проблеми освіти відповідно до сучасних вимог, а також сприяють збагаченню навчально-виховного процесу діалоговими засобами та методами освітньо-педагогічної взаємодії.

Розвиток професійно-художньої освіти ґрунтується на врахуванні сучасних парадигм (*культурна, соціокультурна, соціо професійна, суб'єктно діяльнісна, особистісно орієнтована, когнітивна, функціональна, компетентнісна*). Їх реалізація спрямовується на культурний розвиток і самореалізацію особистості в мистецькому середовищі, оволодіння професією як культурно-історичною моделлю діяльності людини; розвиток особистості фахівця художніх промислів і ремесел як творчого суб'єкта професійно-художньої діяльності; творчу співпрацю між педагогами і учнями, художньо-естетичне виховання й соціалізацію особистості майбутнього фахівця в культурно-освітньому й професійному середовищі, формування її глобального, поліфункціонального й толерантного мислення, комунікабельності, готовності до особистісного й професійного самовизначення в умовах полікультурної взаємодії. У цьому контексті особливого значення набуває українознавче підґрунтя професійно-художньої освіти, що синтезує індивідуальне, етнопонаціональне, загальнолюдське (Г. Усатенко, Г. Філіпчук).

Обґрунтовано теоретичні і методичні засади використання народного і сучасного декоративно-вжиткового мистецтва у формуванні особистості майбутніх фахівців художніх промислів і ремесел (Є. Антонович, В. Воронов, Т. Кара-Васильєва, Л. Левчук, М. Лещенко, М. Некрасова, О. Отич, О. Рудницька, Б. Тимків, Р. Шмагало, Т. Шпікалова та ін.).

Проаналізовано прогресивний досвід учнівства в художньому ремеслі на різних історичних етапах, який став основою становлення і розвитку професійного навчання в закладах профтехосвіти художнього профілю.

З'ясовано, що удосконалення змісту і форм підготовки майбутніх фахівців художніх промислів і ремесел відбувалося в процесі розвитку народних художніх промислів, які до 90-х років минулого століття були головними замовниками кадрів й водночас соціальними партнерами в модернізації матеріально-технічної бази ПТНЗ художнього профілю, забезпеченні робочих місць для виробничої практики учнів, працевлаштування випускників, стажування майстрів виробничого навчання тощо. Виявлено, що процеси приватизації і перепрофілювання більшості підприємств художніх промислів і ремесел на початку ХХ століття негативно позначилися на діяльності ПТНЗ художнього профілю. Вивчення показало, що в умовах глобалізаційних процесів в суспільстві зростає інтерес до народних традицій, фольклору, декоративно-вжиткового мистецтва, що, в свою чергу, підвищує мотивацію молоді до оволодіння професіями художніх промислів і ремесел.

Вивчення законодавчої та нормативно-правової бази щодо розвитку народних художніх промислів і ремесел, професійної підготовки майбутніх фахівців у ПТНЗ художнього профілю показало, що традиційна система навчання не забезпечувала належного рівня сформованості професійної самостійності й творчої самореалізації випускників, а тому потребувала оновлення концептуальних, дидактичних і методичних засад професійно-художньої освіти.

Концепція дослідження ґрунтується на врахуванні філософських,

культурологічних, мистецтвознавчих, психологічних, педагогічних та інших підходів до професійного навчання майбутніх фахівців художніх промислів і ремесел у ПТНЗ художнього профілю, теоретичних положень та ідей щодо сутності й механізмів професійного розвитку особистості фахівця, його самореалізації в декоративно-вжитковій творчості.

У другому розділі – **"Концептуальні засади розвитку професійно-художньої освіти в Україні"** – обґрунтовано положення щодо гуманістичної спрямованості професійно-художньої освіти; викладено авторську концепцію розвитку професійно-художньої освіти; схарактеризовано педагогічні моделі, що використовувалися в професійній підготовці майбутніх фахівців художнього профілю; розкрито особливості інноваційної моделі професійного навчання майбутніх фахівців художніх промислів і ремесел у системі "Педагогічна майстерня майстра художнього ремесла".

Гуманістичний характер сучасної професійно-художньої освіти потребує оновлення змісту, урахування духовно-культурних цінностей українського народу, забезпечення особистісно орієнтованого навчально-виховного процесу; створення комфортного і творчо-розвивального культурно-освітнього й професійно-художнього середовища.

Розвиток професійно-художньої освіти спрямовується на підвищення її якості, забезпечення умов для розвитку особистості фахівців художніх промислів і ремесел у процесі *ступеневого професійного навчання*, його неперервності, наступності і взаємозв'язків на всіх освітніх рівнях; *стандартизації* змісту професійно-художньої освіти на основі компетентнісного підходу; *первинності* національної культури у змісті підготовки фахівців художнього профілю; *досягнення якості* професійної підготовки фахівців на основі посилення фундаментальної образотворчої й технологічної компоненти змісту професійно-художньої освіти; *поєднання принципів* розвитку народного і сучасного декоративно-вжиткового мистецтва у їхній професійній підготовці; *пріоритету естетичних ідеалів* над утилітарно-меркантильними цінностями та інтересами особистості як активного творчого суб'єкта, здатного до самостійного вдосконалення власної професійно-художньої майстерності; *єдності педагогічних і мистецьких цінностей* у професійно-художньому навчанні, вихованні, творчому розвитку і саморозвитку особистості; *інноваційності науково-методичного забезпечення* професійно-художньої освіти; *гармонізації* інтересів, взаємовідносин й співпраці учнів і педагогів у процесі навчальної, професійно-художньої діяльності, декоративно-вжиткової творчості; *створення нових* освітніх структур, типів навчальних закладів, навчально-виробничих підрозділів художнього профілю; *розвитку взаємодії* ПТНЗ художнього профілю з підприємствами, організаціями художнього спрямування, досвідченими майстрами народного мистецтва.

Моделі професійного навчання фахівців у ПТНЗ художнього профілю формувалися відповідно до рівня базової та повної загальної середньої освіти учнів, термінів, обсягів і змісту професійно-художнього навчання. Результати

навчання учнів за цими моделями засвідчили низький рівень успішності (середній бал становив 3,78). Причини такого стану пояснюються, на нашу думку, великою наповнюваністю навчальних груп (25–30 осіб), браком необхідного початкового досвіду учнів у галузі художніх промислів і ремесел, недостатнім рівнем культури професійно-педагогічної діяльності педагогів ПТНЗ художнього профілю, відсутністю належного навчально-методичного забезпечення професійно-художнього навчання. З урахуванням принципів індивідуалізації, наступності та наслідування в засвоєнні традицій народного мистецтва, інтеграції змісту теоретичного і практичного компонентів професійно-художньої освіти *розроблено* авторську модель професійного навчання майбутніх фахівців художніх промислів і ремесел у системі "Педагогічна майстерня майстра художнього ремесла" (рис. 1).

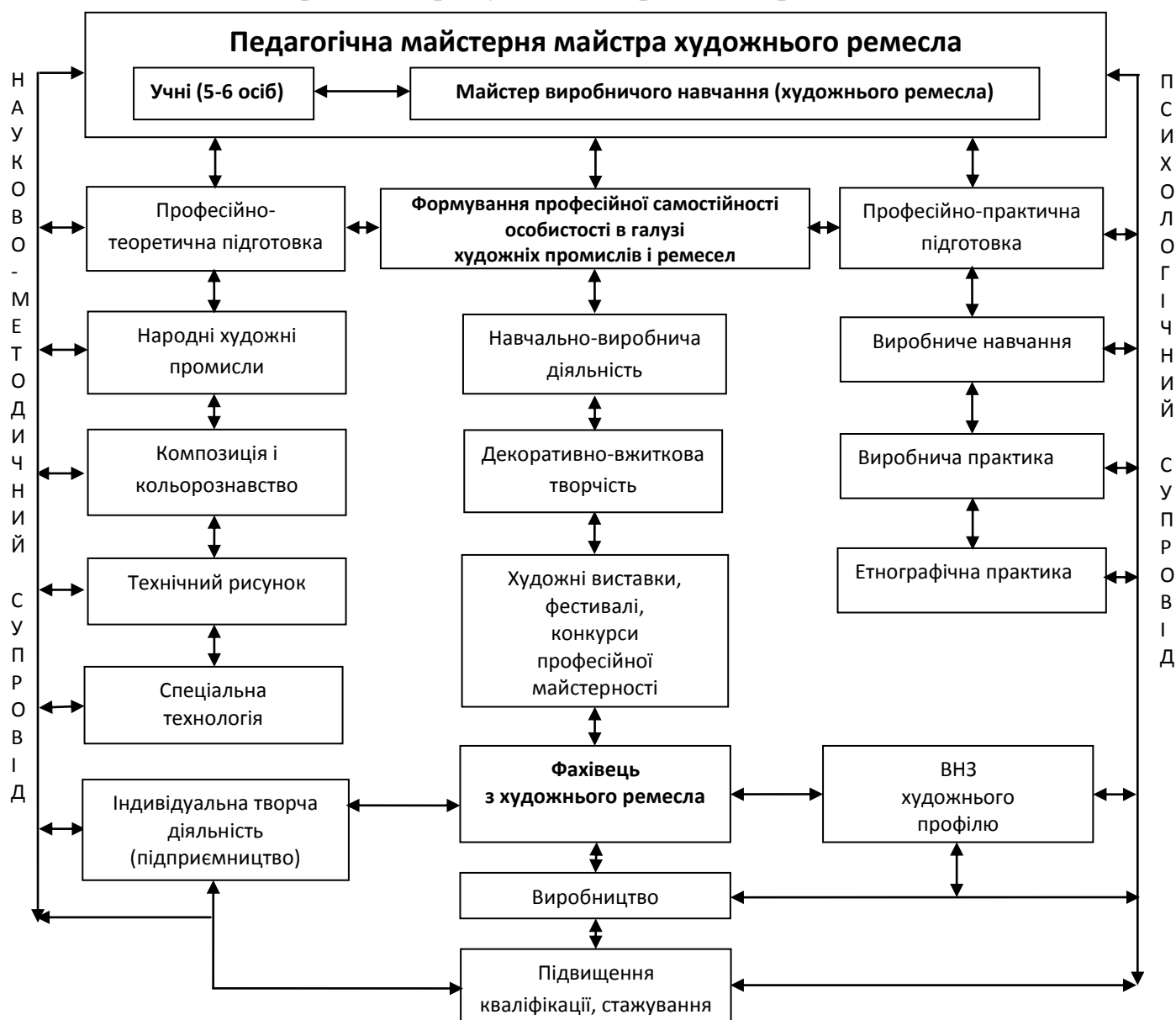

Рис. 1. Модель професійного навчання майбутніх фахівців художніх промислів і ремесел

Роль майстра художнього ремесла в такій системі навчання полягає у забезпеченні педагогічної взаємодії з учнями в групі не більше 5–6 осіб, до якої вони зараховуються за результатами співбесіди, а також виконаних самостійних творчих робіт, контрольних завдань, тестів.

Дидактичною умовою впровадження авторської моделі є оновлення змістового й структурного компонентів професійно-художньої освіти, що реалізуються на основі системного та діяльнісно розвивального підходів до організації професійно-теоретичної й професійно-практичної підготовки майбутніх фахівців художніх промислів і ремесел у ПТНЗ художнього профілю. *Системність* професійно-художнього навчання забезпечується цілеспрямованим педагогічним впливом майстра художнього ремесла на формування в учнів загальнохудожніх, загальнопрофесійних і технологічних компетенцій на основі використання сукупності взаємопов'язаних змісту, засобів і методів навчання, вимог до оцінювання результатів навчально-виробничої діяльності й декоративно-вжиткової творчості.

Діяльнісно розвивальний підхід до формування в учнів ПТНЗ художнього профілю компетенцій з художнього ремесла реалізується в цілісному процесі навчання, з одного боку, на основі врахування їхніх індивідуальних особливостей, творчих здібностей і можливостей, а також початкового досвіду в галузі художніх промислів і ремесел, а з другого, шляхом використання індивідуальних методів навчання й реалізації індивідуальних програм професійно-художнього розвитку учнів під час навчально-виробничої діяльності й декоративно-вжиткової творчості (конкурси, фестивалі, виставки).

Запропонована модель забезпечує можливість формування авторських шкіл – майстерень художнього ремесла, які сприяють розвитку в учнів художнього мислення, вироблення індивідуального стилю професійно-художньої діяльності, навичок дослідницького етнографічного пошуку давніх символів, орнаментів, узорів з метою застосування здобутої інформації в подальшій творчій етнодизайнерській діяльності.

У третьому розділі – **"Теоретичне обґрунтування змісту професійного навчання фахівців художнього профілю"** – викладено положення щодо фундаменталізації професійного навчання майбутніх фахівців художніх промислів і ремесел; визначено дидактичні підходи, принципи, критерії відбору і структурування змісту професійно-художньої освіти; обґрунтовано значення декоративно-вжиткового мистецтва в професійно-художньому навчанні; здійснено дидактичний аналіз стану розроблення стандартів з професій художніх промислів і ремесел в Україні і зарубіжних країнах; обґрунтовано сучасні підходи до створення професійних і освітніх стандартів на засадах компетентності.

Фундаменталізація професійного навчання фахівців художніх промислів і ремесел як важлива тенденція розвитку професійно-художньої освіти характеризується формуванням фундаментальної системи знань і фундаментально-креативної моделі навчання (на засадах *особистісного, системного і діяльнісного підходів*), що сприяє розвитку соціокультурного

світогляду особистості фахівця, прискоренню адаптації до нових умов і вимог професійно-художньої діяльності. Фундаменталізація забезпечує якість теоретичної і практичної підготовки учнівської молоді на основі науковості, дослідницького характеру знань, їх професійної спрямованості.

Зумовленість урахування дидактичних підходів (культурологічного, особистісно орієнтованого, діяльнісно розвивального і компетентнісного) виявляється у відборі і структуруванні змісту професійно-художньої освіти відповідно до цілей розвитку особистості фахівця художніх промислів і ремесел, його інтелектуальних і художніх здібностей, творчого художньо-образного мислення. Запропонований підхід ґрунтується на використанні традицій народного мистецтва в композиційній побудові виробів художніх промислів і ремесел (орнамент, колір, форма), сучасних тенденцій розвитку декоративно-вжиткового мистецтва, етнодизайну; специфіки професійних завдань, які виконує кваліфікований робітник на підприємствах художніх промислів і ремесел різних форм власності; сучасних досягнень науки, мистецтва, техніки і технологій художнього виробництва.

Доведено доцільність використання поряд із загальнодидактичними специфічних принципів відбору і структурування змісту професійно-художньої освіти (ціннісних орієнтацій в декоративно-вжитковому мистецтві, врахування регіональних особливостей народного мистецтва, самореалізації особистості в художньо-творчій діяльності, наступності, інтеграції видів художньої діяльності, єдності теорії і практики в художньому розвитку особистості фахівця художніх промислів і ремесел).

Теоретично обґрунтовано *критерії відбору і структурування* змісту навчального матеріалу для професійної підготовки майбутніх фахівців художніх промислів і ремесел: цілісного відображення перспектив неперервного професійного вдосконалення особистості фахівця художніх промислів і ремесел; забезпечення наступності та взаємозв'язку змісту загальноосвітньої і професійної підготовки; доступності та відповідності обсягів змісту віковим можливостям учнів; відображення регіонального декоративно-вжиткового компонента; відповідність змісту професійно-художньої освіти навчально-методичній та матеріально-технічній базі ПТНЗ художнього профілю.

Декоративно-вжиткове мистецтво розглядається як галузь художньої творчості, що спрямована на створення художніх виробів і безпосередньо наближена до виробничої діяльності та побуту народу, формує естетично-художнє середовище (Н. Полонська-Василенко), національний світогляд особистості й характер глибинної духовності (О. Гевко), слугує декорацією монументального мистецтва, окрасою тіла, приміщень, утилітарних речей (В. Щербаківський). У створенні виробів декоративно-вжиткового мистецтва провідна роль належить майстрам народного мистецтва, а також фахівцям художніх промислів і ремесел, які мають мотивацію до оволодіння декоративно-вжитковим компонентом змісту професійно-художньої діяльності. Доведено, що використання декоративно-вжиткового компонента в змісті

предметів "Композиція", "Технічний рисунок", "Технологія ткацтва", "Технологія вишивки", "Історія українського народного костюма", "Основи крою та шиття народного одягу", "Народні художні промисли" сприяє розвитку в майбутніх фахівців художніх промислів і ремесел креативного рівня самореалізації в декоративно-вжитковому мистецтві.

З'ясовано, що впровадження стандартів нового покоління на компетентнісній основі забезпечить можливість майбутнім фахівцям художніх промислів і ремесел самостійно обирати траєкторію навчання та розробляти плани побудови кар'єри; переходити на інший кваліфікаційний рівень на основі наступності професійно-технічної і вищої освіти, підтверджувати та забезпечувати врахування набутих у процесі трудової діяльності або професійної підготовки компетенцій для продовження навчання.

Викладено структуру професійного стандарту: назва професії, її код за ДК–003: 2005, кваліфікаційні рівні (початковий, базовий, середній, високий), короткий опис професії, професійні функції, компетенції (професійні, ключові, загальнопрофесійні (наскрізні)), орієнтовний перелік робіт, визнання кваліфікацій і галузь застосування. Обґрунтовано характер і зміст праці фахівців художніх промислів і ремесел на виробництві (індивідуальне, серійне, масове), методи художньої діяльності (ручні, механізовані), регіональні особливості декоративно-вжиткового мистецтва (техніки виконання традиційних орнаментів, композицій, сюжетів тощо), сучасне обладнання, які є основою розроблення загальнопрофесійних і спеціальних параметрів діяльності фахівців з професій художніх промислів і ремесел.

У четвертому розділі – **"Дидактичні засади професійного навчання майбутніх фахівців художніх промислів і ремесел"** – обґрунтовано ієрархію цілей професійно-художнього навчання майбутніх фахівців художніх промислів і ремесел; розкрито систему принципів навчання, що регламентують педагогічну діяльність майстрів виробничого навчання ПТНЗ художнього профілю; викладено методіку формування професійно важливих умінь самостійної діяльності учнів у процесі навчання й етнографічних практик; здійснено аналіз комплексу навчально-методичного забезпечення професійно-художнього навчання, обґрунтовано функції та структуру підручника "Технологія вишивки", засобів письмового інструктування майбутніх фахівців художніх промислів і ремесел.

На основі аналізу сучасних теорій педагогічного визначення цілей, урахування вимог комплексного, структурного і цілісного підходів до розроблення системи цілей, що відповідає потребам особистості майбутнього фахівця художніх промислів і ремесел як творчого суб'єкта професійної діяльності, запитам суспільства і держави, обґрунтовано ієрархію цілей професійно-художнього навчання. Доведено, що підготовка конкурентоспроможного на ринку праці фахівця художніх промислів і ремесел, здатного працювати в суміжних галузях професійно-художньої діяльності, спроможного творчо використовувати традиції народного мистецтва, сучасні художні технології, а також професійно вдосконалюватися в декоративно-вжитковій

творчості можлива за умови реалізації ієрархічно структурованих цілей, як-от: загальна ціль; підцілі (компетентнісна, освітня, виховна, розвивальна); стратегічні цілі (функціональна, технологічна, діяльнісна, комунікативна, мотиваційна, пізнавальна, інформативна, орієнтаційна, ціннісна, культурологічна, етнокультурна, художньо-естетична, особистісна, креативна, рефлексивна і самореалізаційна); проміжні й оперативні цілі, кінцева ціль.

Якісна організація виробничого навчання з професій художніх промислів і ремесел ґрунтується на дидактичних принципах, а саме: науковості, культурологічного підходу, аксіологічного підходу, випереджувального характеру навчання, єдності навчання і виховання, зв'язку теорії з практикою, системності, послідовності, наступності, інтеграції, індивідуалізації, диференціації, наочності, професійної мобільності; а також специфічних, якими є принципи: традиційності, наслідування в засвоєнні художнього досвіду, єдності колективної та індивідуальної творчості, врахування регіональних особливостей народного мистецтва, поєднання функціонального та декоративного, єдності змісту і форми витворів мистецтва.

Обґрунтовано методика формування вмінь самотійної діяльності учнів ПТНЗ художнього профілю та структуру *професійної самотійності майбутніх фахівців художніх промислів і ремесел, компонентами якої є:* художньо-мотиваційний, творчо-проектувальний, технологічно-виконавчий, художньо-результативний, виставково-позиціонувальний. Така структура дає можливість організувати індивідуальну професійно-художню діяльність на креативному рівні самореалізації особистості майбутнього фахівця художніх промислів і ремесел у декоративно-вжитковому мистецтві.

Розроблено систему *професійно важливих умінь самотійної роботи учнів ПТНЗ художнього профілю і критеріїв їх оцінювання:* сприймати, аналізувати предмети і явища навколишнього світу; образно, творчо й водночас практично мислити; спостерігати і виконувати постановку (натюрморт), тобто навчальне та квазіпрофесійне завдання; перетворювати природні форми в декоративні; створювати композицію художнього виробу; художньо оздоблювати і виконувати вироби; здійснювати самоконтроль результатів навчальної та квазіпрофесійної діяльності.

Теоретично обґрунтовано *комплекс навчально-методичного забезпечення професійно-художнього навчання як оптимальну систему навчально-планової документації, навчальної і методичної літератури, дидактичних і технічних засобів навчання, засобів діагностування та контролю навчальних досягнень учнів тощо, дидактичні функції яких забезпечують якість професійної підготовки на основі підвищення рівня наочності, доступності навчального матеріалу, розвитку пізнавальних інтересів учнів, інтенсифікації їхньої самотійної діяльності, темпу оволодіння новими знаннями і вміннями, наданню професійній підготовці фахового та особистісного спрямування.*

Специфіка професійного навчання майбутніх фахівців художніх промислів і ремесел засвідчила, що розроблення підручника "Технологія вишивки" й засобів

письмового інструктування має спрямовуватися на реалізацію його *мотиваційної, інформаційної, евристичної, виховної, розвивальної, управлінської, оцінної* функцій. Розроблений комплекс навчально-методичного забезпечення уможливив підвищення рівня сформованості професійної самостійності випускників і культури професійно-педагогічної діяльності педагогів ПТНЗ художнього профілю.

У п'ятому розділі – "**Методичні засади діяльності педагогів професійно-технічних навчальних закладів художнього профілю**" – розкрито підходи до розвитку методологічної культури педагогічних працівників ПТНЗ художнього профілю; визначено провідну роль методів пізнання, дослідницького методу й рефлексії в структурі методологічної культури педагога; обґрунтовано умови розвитку технологічної та дослідницької культури педагогів ПТНЗ художнього профілю.

Методологічна культура педагогів ПТНЗ художнього профілю включає в себе фундаментальні наукові знання, що забезпечують пізнання етнокультурних і художньо-творчих процесів, розвиток креативного мислення на противагу технократичному, яке притаманне більшості з них. Вона є невід'ємною складовою культури професійно-педагогічної діяльності викладачів і майстрів виробничого навчання, зорієнтованої на впровадження інновацій у процес професійного навчання й розвиток особистості майбутнього фахівця художніх промислів і ремесел, особливо з метою цілевизначення, оновлення змісту професійно-художньої освіти, розроблення засобів навчання.

Доведено, що важливими складовими технологічної культури педагога ПТНЗ художнього профілю є *соціально-психологічна, дидактична і методична компетентності*. *Соціально-психологічна компетентність* передбачає наявність у педагога системи когнітивних знань, практичних навичок і вмінь, які стосуються, насамперед, психологічної культури, тобто загальних психологічних знань про закономірності і механізми продуктивної діяльності особистості; психолого-соціальний розвиток особистості учня; психічні закономірності розвитку взаємовідносин в учнівському колективі, вплив стилю спілкування педагога на активізацію навчальної діяльності учнів тощо; *дидактична компетентність* – це вміння прогнозувати, моделювати й реалізовувати навчальний процес, близький до виробничих умов; інтегрувати зміст теоретичної і практичної підготовки. *Методична компетентність* спрямовується на формування в учнів ПТНЗ художнього профілю знань, навичок, умінь, професійно важливих якостей, художнього досвіду з професії, а також полягає у вмінні педагога самостійно розробляти навчально-методичну документацію, засоби навчання і контролю знань учнів; у реалізації концепції особистісно орієнтованого та суб'єктно діяльнісного навчання; в управлінні індивідуальним розвитком особистості майбутнього фахівця за початковим, алгоритмічним, евристичним і творчим рівнями.

Дослідницька культура педагога ПТНЗ художнього профілю ґрунтується на *системному та діяльнісному підходах* до реалізації навчально-виховного процесу і передбачає володіння педагогічним знанням, вміннями створення

концепції і практичного її використання для вдосконалення підготовки майбутніх фахівців художніх промислів і ремесел. Доведено, що дослідницька діяльність педагога ПТНЗ художнього профілю потребує *аналітичних умінь* (здатності аналізувати педагогічні явища, осмислювати елементи педагогічного явища, знаходити в педагогічній теорії положення, висновки, закономірності, діагностувати педагогічне явище, формулювати пріоритетні педагогічні завдання, знаходити способи їх розв'язання); *прогностичних умінь* (визначати освітні цілі й завдання, обґрунтовувати методи дослідження, передбачати можливі результати, конструювати зміст взаємодії учасників освітнього процесу тощо); *проектних умінь* (визначати освітні проблеми, обґрунтовувати способи їх поетапної реалізації, планувати зміст і види діяльності суб'єктів освітнього процесу, визначати форми і структуру навчального процесу, планувати індивідуальну роботу з учнями, добирати форми і методи навчання та виховання тощо); *рефлексивних умінь* (об'єктивно оцінювати результати власної діяльності й діяльності майбутніх фахівців художніх промислів і ремесел).

З'ясовано значення *етнокультурної компетентності* педагога ПТНЗ художнього профілю в професійній підготовці майбутніх фахівців художніх промислів і ремесел, що ґрунтується на врахуванні особливостей сучасної естетичної і художньої реальності, показниками якої визначено етнокультурні, етнопедагогічні, етнопсихологічні, регулятивно-технологічні й полікультуротворчі компетенції (О. Ветрякова).

Розроблено програму етнографічної практики учнів ПТНЗ художнього профілю в музеях, що передбачає два етапи: *дослідження* історичних аспектів розвитку народного мистецтва в конкретному регіоні України (за вибором); *вивчення* регіональних особливостей орнаменту, поєднань кольору, технік виготовлення та оздоблення виробів декоративно-вжиткового мистецтва тощо. Обґрунтовано положення про доцільність проведення *етнографічно-пошукової роботи* на трьох рівнях: на *рівні* ПТНЗ художнього профілю під час вивчення теоретичних предметів і виробничого навчання; на *рівні* музеїв народного декоративно-вжиткового мистецтва; на *рівні* художньої майстерні майстра народного мистецтва. Доведено важливість введення етнографічного компонента до змісту теоретичних дисциплін ("Спеціальна технологія", "Композиція", "Основи моделювання одягу", "Рисунок", "Живопис", "Основи крою та шиття народного одягу", "Етнографія і фольклор України", "Історія українського народного костюма", "Народні художні промисли") та практичних завдань з виробничого навчання. Це забезпечує оволодіння учнями унікальними художніми системами виготовлення та оздоблення виробів декоративно-вжиткового мистецтва різних регіонів України.

У шостому розділі – **"Результати експериментальної перевірки авторської концепції розвитку професійно-художньої освіти"** – викладено методика організації дослідно-експериментальної роботи; висвітлено стан підготовки майбутніх фахівців художніх промислів і ремесел за традиційними програмами; описано проведення формувального експерименту: дослідження ефективності авторських моделі й комплексу навчально-методичного

забезпечення професійно-художнього навчання; розроблено показники, критерії оцінювання й рівні творчої самореалізації та професійної самостійності випускників ПТНЗ художнього профілю, а також культури професійно-педагогічної діяльності педагогів; обґрунтовано перспективи розвитку професійно-художньої освіти.

На констатувальному і формувальному етапах дослідження брали участь учні, педагоги і випускники Грицівського ВХПУ №19 і Кам'янець-Подільського професійного художнього ліцею Хмельницької області, Київського ВПУ швейного і перукарського мистецтва, Решетилівського художнього професійного ліцею Полтавської області, Рівненського Центру ПТО сервісу і дизайну, Сімферопольського ВПУ сервісу та дизайну Автономної Республіки Крим, ВПХУ № 5 м. Чернівці, Кролевецького ВПУ № 23 Сумської області, викладачі ВНЗ, роботодавці. Усього на різних етапах експерименту було задіяно 1045 осіб, із них 836 учнів і 144 педагога ПТНЗ художнього профілю, 56 роботодавців, 9 викладачів ВНЗ.

Узагальнення результатів констатувального етапу експерименту засвідчило, що незначна кількість учнів I-го курсу під час навчання в загальноосвітній школі брала участь у діяльності гуртків художньої творчості (18 %); відвідувала музеї (15 %) і виставки декоративно-вжиткового мистецтва (13 %). До вступу на навчання у ПТНЗ художнього профілю невелика кількість абітурієнтів мала початкову художню освіту (18 %) і початкові навички з виготовлення й оздоблення художніх виробів (12 %); знала про наявність зв'язків між народним декоративно-вжитковим мистецтвом і сучасною модою (8 %), види народного декоративно-вжиткового мистецтва (3 %). За результатами опитування виявлено, що учні не володіли знаннями про існування зв'язків між народним декоративно-вжитковим мистецтвом і фольклором та етнографією. Крім того, дослідження показало, що досить значною була кількість випускників ПТНЗ художнього профілю з низьким (42,4 %) і середнім (52,8 %) рівнями сформованості професійної самостійності.

У більшості педагогів ПТНЗ художнього профілю виявлено критичний рівень культури професійно-педагогічної діяльності. Отже, педагогічна діагностика стану підготовки майбутніх фахівців художніх промислів і ремесел, здійснена в ході констатувального етапу експерименту, засвідчила, що зміст професійно-художньої освіти переважно мав технологічну спрямованість і не сприяв зростанню рівня їх творчої самореалізації й професійної самостійності. Це зумовило необхідність розроблення авторської моделі професійного навчання в ПТНЗ художнього профілю, за якою майбутні фахівці художніх промислів і ремесел поетапно досягають початкового, проектного, технологічного, прикладного й креативного рівнів самореалізації в декоративно-вжитковому мистецтві та професійно-художній діяльності.

Результати дослідження свідчать, що на *початковому рівні* майбутні фахівці художніх промислів і ремесел оволодівають уміннями сприймати природні форми й творчо перетворювати їх в художні образи. На *проектному рівні* учні ПТНЗ художнього профілю вчаться розробляти авторські творчі

ескізи, оперуючи системою виражальних засобів відповідно до основних законів композиції, кольорознавства, макетування в заданому масштабі.

Досягнувши *технологічного* рівня самореалізації, майбутній фахівець вмie добирати відповідні художні техніки і технології, інструменти, обладнання, матеріали тощо, розробляти алгоритм виготовлення та оздоблення виробів декоративно-вжиткового мистецтва, прогнозувати можливі дефекти.

Майбутні фахівці художніх промислів і ремесел на *прикладному* рівні самореалізації вдосконалюють професійно-художню майстерність з виготовлення високохудожніх виробів декоративно-вжиткового мистецтва.

Результатом досягнення *креативного* рівня самореалізації є створення авторських колекцій творів декоративно-вжиткового мистецтва, їх позиціонування на художніх виставках, фестивалях, конкурсах професійної майстерності.

Порівняння рівнів творчої самореалізації майбутніх фахівців художніх промислів і ремесел контрольних і експериментальних груп дало змогу констатувати значне зростання кількості учнів із креативним рівнем в експериментальних групах (73,9 %) порівняно з контрольними (24,0 %).

Водночас результати експертної оцінки авторської моделі професійного навчання майбутніх фахівців художніх промислів і ремесел у системі "Педагогічна майстерня майстра художнього ремесла" засвідчили доцільність її застосування (94 %), високу ефективність завдяки поєднанню функцій викладача і майстра (87 %), рівень реалізації стратегічних цілей (81 %) та індивідуалізації процесу професійно-художнього навчання (94%), можливість залучення учнів до дослідницької діяльності під час етнографічної практики (94 %) і підвищення якості знань і вмінь учнів (87 %).

Оцінювання роботодавцями авторської моделі професійного навчання майбутніх фахівців художніх промислів і ремесел у системі "Педагогічна майстерня майстра художнього ремесла" за допомогою анкетування *показало*, що 90 % опитаних роботодавців підтверджують позитивний вплив моделі на якість загальної підготовки, 80 % – визначають її вплив на формування високого рівня самостійності випускників у процесі виробничої діяльності, підтверджуючи: наявність в учнів творчого художнього досвіду (90 %); сформованого рівня професійної мобільності (80 %); здатності молодих працівників до роботи в команді (80 %); відповідальності за якість роботи (50 %).

Випускники ПТНЗ художнього профілю зазначають, що модель створює умови для творчої самостійної роботи (86 %), забезпечує індивідуальний підхід до навчання (89 %), дає можливість навчатися в групах по 5–6 осіб (92 %), спрямовується на виконання авторських художніх робіт (83 %), участь у виставках (84 %), забезпечує проходження етнографічної практики (76 %) і поєднання функцій викладача і майстра виробничого навчання (84 %), уможлиблює якісну навчально-виробничу практику в умовах художнього виробництва (82 %).

Дослідження ефективності комплексу навчально-методичного забезпечення професійно-художнього навчання спрямовувалося на виявлення

його впливу на сформованість професійної самостійності випускників ПТНЗ художнього профілю.

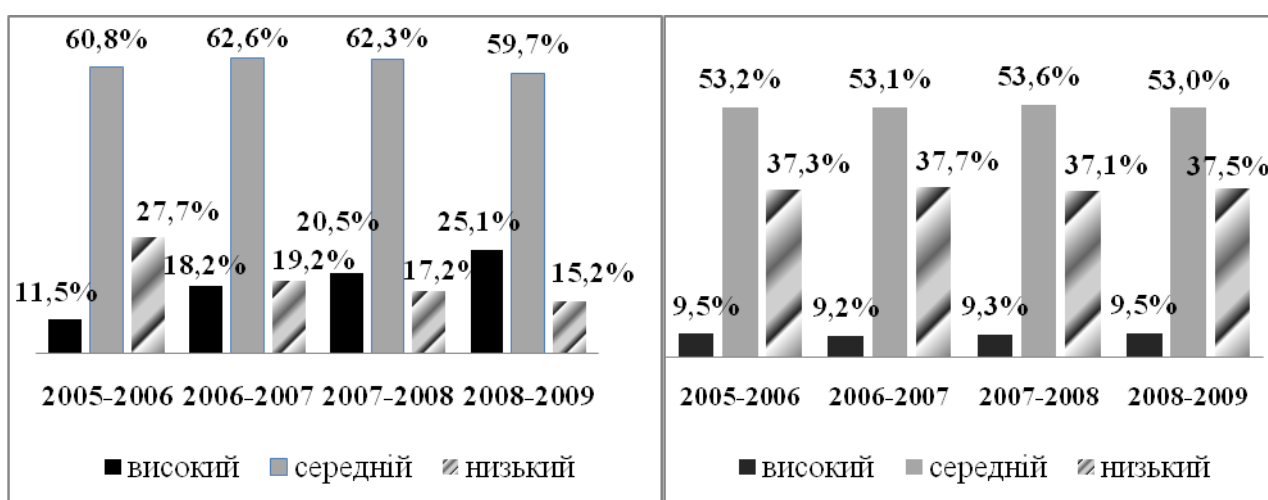
Професійна самостійність розглядається нами як інтегральна властивість майбутнього фахівця художніх промислів і ремесел, сформована в процесі послідовного оволодіння ним такими професійно важливими вміннями: *сприймати, аналізувати предмети і явища навколишнього світу; образно, творчо й водночас практично мислити; спостерігати і виконувати постановку (натюрморт), тобто навчальне та квазіпрофесійне завдання; перетворювати природні форми в декоративні; створювати композицію художнього виробу; художньо оздоблювати і виконувати вироби; здійснювати самоконтроль результатів навчальної та квазіпрофесійної діяльності.*

Кількісні та якісні показники результатів навчання в експериментальних групах свідчать, що учні з високим рівнем сформованості професійної самостійності відрізнялися тим, що могли використовувати здобуті знання в повному обсязі, володіли професійною термінологією, вдало добирали кольори, самостійно розробляли узори, орнаменти, творчо виконували технологічні завдання, виявляли дефекти і вміло їх усували.

Учні з середнім рівнем сформованості професійної самостійності володіли знаннями в повному обсязі, хоча припускалися незначних помилок у техніках оздоблення; не виявляли особливої творчості в роботі.

Низький рівень сформованості професійної самостійності продемонстрували ті учні, які не виявляли самостійності й старанності в роботі, в користуванні інструментами, інструктивним матеріалом; які припускалися грубих порушень технології, працювали лише за зразком.

Здійснений статистичний аналіз дав можливість оцінити ефективність підготовки майбутніх фахівців художніх промислів і ремесел в експериментальних і контрольних групах з урахуванням запропонованого нами комплексу навчально-методичного забезпечення (рис. 2).

Експериментальні групи

Контрольні групи

Рис. 2. Динаміка сформованості професійної самостійності майбутніх фахівців художніх промислів і ремесел

Узагальнення результатів дослідно-експериментальної роботи, проведеної впродовж 2005–2009 рр., засвідчило значні відмінності кількісних і якісних показників рівнів сформованості професійної самостійності майбутніх фахівців художніх промислів і ремесел в контрольних і експериментальних групах. Порівняння динаміки змін показників дало змогу констатувати значне зростання професійної самостійності майбутніх фахівців художніх промислів і ремесел у експериментальних групах і маловідчутні зміни в контрольних, що підтверджує ефективність впровадження авторського комплексу навчально-методичного забезпечення.

Результати аналізу динаміки сформованості професійної самостійності майбутніх фахівців художніх промислів і ремесел за рівнями (високий, середній, низький) експериментальних груп до і після експерименту (рис. 3) показують, що в експериментальних групах кількість випускників із високим рівнем сформованості професійної самостійності в середньому зросла на 13,6 %, відповідно зменшилася кількість випускників із низьким на 12,5 %.

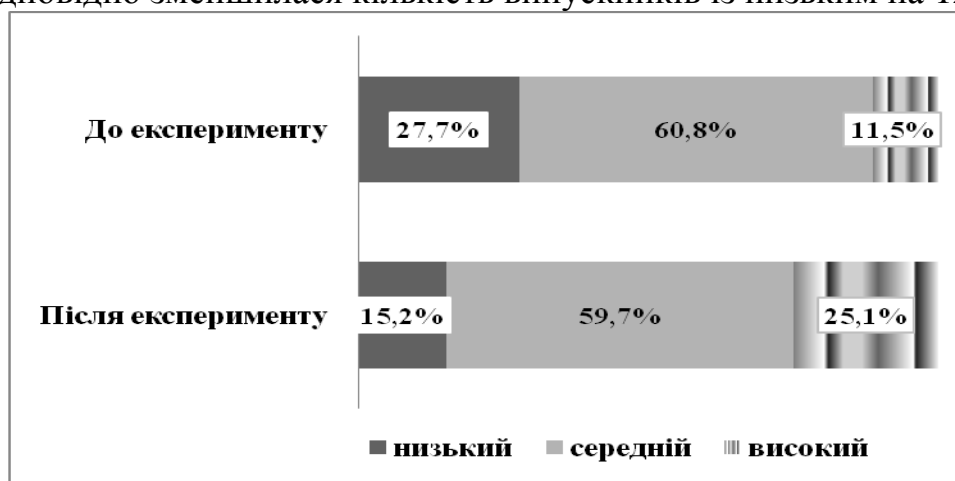

Рис. 3. Рівні сформованості професійної самостійності майбутніх фахівців художніх промислів і ремесел (експериментальні групи)

Доведення статистичної значущості одержаних результатів експериментальної роботи відбувалося за допомогою χ^2 -критерію, застосування якого дало можливість стверджувати з вірогідністю похибки не більше, ніж 5 %, що в результаті впровадження в закладах профтехосвіти комплексу навчально-методичного забезпечення професійно-художнього навчання в рівнях професійної самостійності майбутніх фахівців художніх промислів і ремесел експериментальних груп відбулися статистично значущі зміни, а контрольних груп – статистично незначні, що підтверджує ефективність проведеної дослідно-експериментальної роботи.

Дослідження культури професійно-педагогічної діяльності педагогів ПТНЗ художнього профілю до і після експерименту засвідчило підвищення рівнів сформованості її складових (методологічної, технологічної й дослідницької культури) (рис. 4). Це дозволило зробити висновок про те, що відбулися внутрішні (якісні) зміни в розвитку соціально-психологічної, дидактичної, методичної та етнокультурної компетентностей.

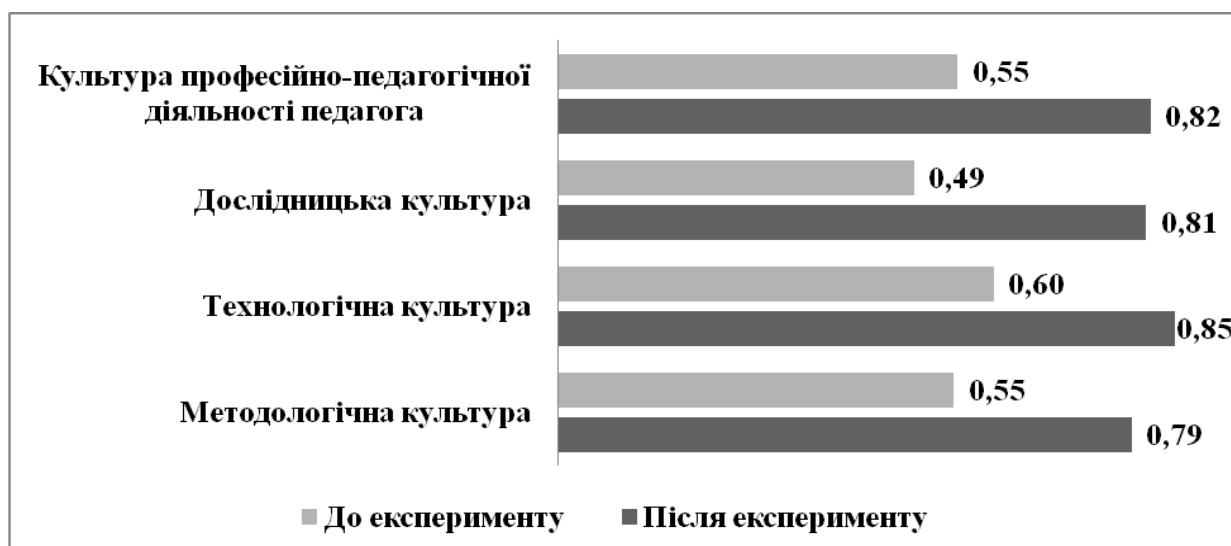

Рис. 4. Рівні сформованості культури професійно-педагогічної діяльності педагогів ПТНЗ художнього профілю

Узагальнення результатів дослідно-експериментальної роботи підтвердили правильність висунутої загальної гіпотези щодо ефективності авторської концепції розвитку професійно-художньої освіти в ПТНЗ художнього профілю. Водночас зазначимо, що не всі часткові гіпотези підтверджено повною мірою. Всебічний аналіз проміжних і кінцевих результатів дослідження показав, що не було одержано позитивних результатів щодо впровадження авторської моделі професійного навчання майбутніх фахівців художніх промислів і ремесел у системі "Педагогічна майстерня майстра художнього ремесла" в усіх ПТНЗ художнього профілю, за винятком Грицівського вищого художнього професійного училища № 19 Хмельницької області. Це спричинено жорсткою нормативно-правовою регламентацією функцій професійно-технічних навчальних закладів у частині планування навчально-виробничого процесу, наповнюваності навчальних груп, організації теоретичних і практичних занять.

Загалом, мету наукового пошуку досягнуто, поставлені завдання виконано.

ВИСНОВКИ

Теоретичний аналіз проблеми та одержані результати дослідно-експериментальної роботи дають змогу сформулювати такі висновки.

1. На кожному історичному етапі розвитку суспільства вдосконалювалися художньо-промислові форми, види і засоби праці, а також моделі професійного навчання молоді технічних прийомів виготовлення виробів декоративно-вжиткового призначення. Виокремлено шість основних етапів становлення і розвитку системи професійного навчання майбутніх фахівців художніх промислів і ремесел: I етап – навчання ремесла в сім'ї (VI – VIII ст.); II етап – індивідуальне учнівство у ремісника (XI – XV ст.); III етап – навчання в цехах у майстрів (XVI – XVIII); IV етап – навчання в ремісничих школах, училищах та ін. (XIX – поч. XX ст.); V етап – навчання в художньо-промислових школах, училищах декоративно-вжиткового мистецтва, професійно-технічних училищах

та ін. (20–90 рр. ХХ ст.); VI етап – навчання у професійних художніх ліцеях, художніх професійно-технічних училищах, вищих художніх професійних училищах тощо (90 рр. ХХ – поч. ХХІ ст.). Підготовка фахівців з художніх промислів і ремесел набула системного характеру лише на початку ХХ століття, що сприяло перетворенню індивідуальної ремісничої праці на робітничі професії. На цьому етапі формуються педагогічні системи підготовки робітників із професій (ткач, гончар, вишивальниця, різьбар по дереву тощо); вдосконалюється зміст навчальних програм відповідно до специфіки конкретних напрямів художніх промислів і ремесел з урахуванням народних традицій, що передавалися майстрами від покоління до покоління; створюються належні умови для навчання; до викладацької діяльності залучаються педагоги, які оволоділи методичними основами організації теоретичних і практичних занять.

2. Концептуальні засади розвитку професійно-художньої освіти розкривають інноваційну сутність мети, завдань і дидактичних підходів до формування її змісту з урахуванням історичного вітчизняного досвіду учнівства в художньому ремеслі й сучасних тенденцій підготовки фахівців художніх промислів і ремесел, а також принципів професійно-художнього навчання, що забезпечують розвиток особистості майбутнього фахівця з високим рівнем професійної самостійності, мобільності й творчої самореалізації в декоративно-вжитковому мистецтві.

Провідною ідеєю авторської концепції розвитку професійно-художньої освіти є створення цілісної системи формування творчого потенціалу майбутніх фахівців художніх промислів і ремесел на основі поєднання педагогічних і мистецьких цінностей у професійно-художньому навчанні, вихованні, розвитку й саморозвитку особистості; забезпечення єдності загальнодидактичних і специфічних принципів, що розкривають значення народного й декоративно-вжиткового мистецтва в організації професійно-теоретичної й професійно-практичної підготовки, художньої творчості учнівської молоді, здатної за допомогою творів мистецтва впливати на зростання культури суспільства, бути носіями його духовних цінностей.

Гуманістична сутність професійно-художньої освіти виявляється у сприянні досягнення фахівцем художніх промислів і ремесел ідеалу як найвищої цінності майстра-митця, суб'єкта культуротворчої професійно-художньої діяльності.

3. Особливістю авторської моделі професійного навчання майбутніх фахівців художніх промислів і ремесел у системі "Педагогічна майстерня майстра художнього ремесла", розробленої з урахуванням культурологічних і психолого-педагогічних положень, є організація в єдину систему знань (загальнохудожніх, спеціальних) і практичних умінь на засадах синтезу народного мистецтва й технологій сучасного художнього виробництва, інтеграції змісту і видів професійно-теоретичної та професійно-практичної підготовки.

Професійне навчання майбутніх фахівців художніх промислів і ремесел у

системі "Педагогічна майстерня майстра художнього ремесла" ґрунтується на стратегічних цілях професійно-художньої освіти, що здійснюється на основі ефективного поєднання педагогом функцій викладача і майстра виробничого навчання, індивідуалізації навчання учнів у малих групах (5–6 осіб), проведення виробничої практики на базі художніх підприємств, творчих лабораторій народних майстрів, організації етнографічних практик на базі музеїв, активної участі учнів у виставках і фестивалях декоративно-вжиткового мистецтва. Реалізація системи уможливорює створення майстрами виробничого навчання ПТНЗ художнього профілю авторських шкіл, мета яких – вироблення у вихованців високого рівня національної свідомості, громадянськості й відповідальності за збереження духовно-культурної спадщини українського народу, формування в них індивідуального стилю професійно-художньої діяльності, прийомів і способів виготовлення та оздоблення художніх виробів на основі етнокультурних традицій народного мистецтва.

4. Відбір і структурування змісту навчального матеріалу професійної підготовки майбутніх фахівців художніх промислів і ремесел здійснюється на засадах загальнодидактичних принципів: науковості, гуманізації, гуманітаризації, фундаменталізації, культуровідповідності, естетизації, екологізації, природовідповідності, системності, індивідуалізації і диференціації, доступності, наступності, інтеграції, а також специфічних принципів: ціннісних орієнтацій особистості в декоративно-вжитковому мистецтві (аксіологічний підхід), самореалізації особистості в художньо-творчій діяльності (синергетичний підхід), урахування регіональних особливостей народного мистецтва, єдності теорії і практики в художньому розвитку фахівця.

Оволодіння знаннями з декоративно-вжиткового мистецтва дає змогу майбутнім фахівцям художніх промислів і ремесел зрозуміти унікальність світу, в якому зберігаються і розвиваються композиційні та структурні побудови сюжетів народного мистецтва, мотивів, орнаментів, узорів, а також досягнення сучасних художніх технологій та етнодизайнерської творчості. Обґрунтовано доцільність вивчення майбутніми фахівцями художніх промислів і ремесел предмета "Народні художні промисли".

На основі запропонованої структури професійного стандарту визначено зміст ключових, професійних, загальнопрофесійних (наскрізних) компетенцій як підтверджену здатність випускників ПТНЗ художнього профілю використовувати знання, уміння, навички, досвід, здібності в особистісному і професійному розвитку. Професійним стандартом визначається достатній рівень комунікативних, професійних і організаторських компетенцій, необхідних для виготовлення високохудожніх виробів декоративно-вжиткового мистецтва; здійснення системи трудових дій для виконання технологічних процесів і операцій під час створення й оздоблення художніх виробів; розвиток самостійності у виборі алгоритму виготовлення художньої продукції; готовності діяти в нестандартних ситуаціях, що виникають у процесі роботи тощо. Важливим теоретичним підґрунтям розроблення освітніх стандартів із

професій художніх промислів і ремесел є категорія "художня традиція". Це зумовлює необхідність формування змісту професійно-художньої освіти з урахуванням регіонального компонента розвитку народного мистецтва на різних історичних етапах і сучасного декоративно-вжиткового мистецтва.

5. Особливості професійного навчання майбутніх фахівців у ПТНЗ художнього профілю полягають у спрямуванні його цілей, принципів і засобів на формування професійної самостійності й творчої самореалізації учнівської молоді в декоративно-вжитковому мистецтві. Ієрархія цілей професійно-художнього навчання, обґрунтована на засадах теорій педагогічного цільовизначення, дає змогу досягати високих результатів у розвитку майбутнього фахівця, його художньої культури, креативного, технологічного і екологічного мислення. Система взаємопов'язаних принципів навчання регламентує педагогічну діяльність майстрів виробничого навчання і визначає формування особистості, професійно компетентної в декоративно-вжитковому мистецтві на рівні виконавця → майстра художніх промислів і ремесел → інтерпретатора → митця. До них віднесено: загальнодидактичні принципи (науковості, культурологічного й аксіологічного підходів, єдності навчання і виховання, зв'язку теорії з практикою, випереджувального характеру навчання, системності, послідовності й наступності, інтеграції, індивідуального та диференційованого підходу, наочності, професійної мобільності) та специфічні принципи (традиційності, наслідування в засвоєнні художнього досвіду, єдності колективної та індивідуальної творчості, врахування регіональних особливостей народного мистецтва, поєднання функціонального й декоративного, композиційної єдності змісту і форми творів народного мистецтва).

Запропонована методика формування вмінь самостійної діяльності учнів ПТНЗ художнього профілю спрямована на реалізацію художньо-мотиваційного, творчо-проектувального, технологічно-виконавського, художньо-результативного, виставково-позиціонуального компонентів. Сформована система професійно важливих умінь майбутніх фахівців художніх промислів і ремесел уможливує: сприймати й аналізувати предмети і явища навколишнього світу; уважно спостерігати й виконувати навчальне та квазіпрофесійне завдання; перетворювати природні форми в декоративні; створювати композиції, художньо оздоблювати вироби; здійснювати самоконтроль результатів навчальної та квазіпрофесійної діяльності. Реалізація цієї методики сприяє досягненню випускниками ПТНЗ художнього профілю високого рівня професійної самостійності. Узагальнення результатів дослідно-експериментальної роботи засвідчило значні відмінності в показниках рівнів сформованості професійної самостійності випускників ПТНЗ художнього профілю контрольних і експериментальних груп.

6. Авторський комплекс навчально-методичного забезпечення професійно-художнього навчання, що охоплює підручник "Технологія вишивки" (співавтор Г. Пащенко), підручник "Моделювання одягу", навчальні посібники "Програмно-методичні матеріали для рівневої підготовки

вишивальниць", «Лабораторно-практичні роботи з предмета "Матеріалознавство швейного виробництва"», засоби письмового інструктування (інформаційні, інструктивні, контрольні), програми етнографічної практики й підвищення професійної компетентності педагога ПТНЗ художнього профілю, розроблений на основі розвивального, інтегративного, індивідуального та диференційованого підходів, дає змогу забезпечити формування професійної самостійності майбутніх фахівців художніх промислів і ремесел під час занять з предметів "Технологія вишивки", "Обладнання", "Матеріалознавство", "Технічний рисунок", "Композиція", "Основи кольорознавства", "Історія орнаментів", "Моделювання одягу" тощо, а також під час виробничого навчання, виробничої й етнографічної практик, у процесі підвищення кваліфікації та стажування педагогів ПТНЗ художнього профілю.

7. Розвиток методологічної, технологічної й дослідницької культури педагогів ПТНЗ художнього профілю, їх готовності до педагогічної рефлексії, пізнання етнокультурних і художньо-творчих процесів, реалізації концепції особистісно орієнтованого, діяльнісно розвивального навчання майбутніх фахівців художніх промислів і ремесел підтверджується досягненням педагогами високого рівня професійної кваліфікації, психолого-педагогічної ерудиції, педагогічної техніки взаємодії з учнями, а також здатності прогнозувати й моделювати навчальний процес, інтегрувати зміст професійно-художньої освіти, враховуючи реальні виробничі умови. Підвищенню рівня етнокультурної компетентності педагога ПТНЗ художнього профілю сприяє запропонована методика організації етнографічно-пошукової роботи майбутніх фахівців художніх промислів і ремесел у музеях, творчих лабораторіях народних майстрів, суть якої полягає в дослідженні історичних аспектів розвитку народного мистецтва в конкретному регіоні України (за вибором), специфіки орнаментів, поєднань кольорів і технік виготовлення та оздоблення творів мистецтва тощо.

8. Глобалізаційні та інтеграційні процеси, світові економічні взаємозв'язки актуалізують проблему збереження культурних цінностей, що передаються від покоління до покоління в інтересах особистості, суспільства, держави. За таких умов у професійних навчальних закладах різних регіонів України розширюватимуться напрями підготовки фахівців художнього профілю і, зокрема, з професій художніх промислів і ремесел, з урахуванням етнонаціональних традицій та соціально-культурного досвіду народу, в тому числі національних меншин. Зростатиме варіативність змісту професійно-художньої освіти, набуватимуть поширення процеси диверсифікації, що уможливлуватиме гнучкість, відкритість, неперервність і багатоваріантність організаційно-педагогічних форм професійного навчання майбутніх фахівців художніх промислів і ремесел.

Результати здійсненого дослідження дали змогу обґрунтувати науково-методичні рекомендації та пропозиції щодо перспектив розвитку професійно-художньої освіти в Україні.

На загальнодержавному рівні: оновлення законодавчої бази, що регламентує діяльність ПТНЗ художнього профілю та професійну підготовку в цих закладах майбутніх фахівців художніх промислів і ремесел з одночасним забезпеченням виконання чинних законів, постанов, розпоряджень, концепцій, спрямованих на державну підтримку розвитку народних художніх промислів і ремесел, а також створення відповідних умов для відродження професійної підготовки фахівців цього профілю; забезпечення системної взаємодії Міністерства освіти і науки України, Міністерства культури, Національної спілки майстрів народного мистецтва Україна, Національної спілки художників України, Спілки дизайнерів України у формуванні в суспільстві усвідомленого інтересу до збереження і відродження народного мистецтва, підтримки талановитої молоді, яка оволодіває професіями художніх промислів і ремесел, а також моральне і матеріальне стимулювання творчих педагогів-майстрів, художників; доповнення Державного класифікатора професій (ДК–003:2005) інтегрованими професіями художнього профілю; обґрунтування сучасних і перспективних потреб підготовки педагогів-художників для ПТНЗ, вирішення питання щодо створення умов для підвищення їхньої кваліфікації на базі вищих навчальних закладів художнього профілю; створення творчих колективів із числа науковців, методистів, педагогів для підготовки підручників і навчальних посібників з художніх напрямів на паперових та електронних носіях.

На регіональному рівні: надавати ПТНЗ художнього профілю постійну підтримку: фінансову, матеріально-технічну, науково-методичну, а також створювати відповідні умови для вибору форм професійно-художнього навчання (художні студії, авторські майстерні) з мінімальною наповнюваністю навчальних груп (5–6 осіб); розвивати взаємодію із соціальними партнерами, особливо з роботодавцями, з метою забезпечення баз для проведення практик; створювати умови для організації на базі ПТНЗ профільного навчання учнів старшої школи з технологічного (художнього) напрямку, а також підготовки і перепідготовки дорослого населення; забезпечувати системну співпрацю обласних управлінь освіти і науки та культури з обласними творчими спілками з метою проведення на базі ПТНЗ художнього профілю культурно-освітніх заходів, фестивалів народної творчості, конкурсів фахової майстерності, художніх виставок.

На рівні ПТНЗ художнього профілю: перехід педагогів від репродуктивного до творчого й дослідницького методів професійного навчання та виховання учнівської молоді; розширення функцій методичних комісій у прогнозуванні перспектив розвитку професій художніх промислів і ремесел, оновленні змісту і форм організації навчально-виробничого процесу; підвищення рівня управлінської компетентності сучасного керівника ПТНЗ художнього профілю. Для забезпечення *творчого* рівня діяльності педагога доцільно створювати сприятливі умови для розроблення авторських методик, створення шкіл педагогічної майстерності, проведення курсів і тренінгів; на *дослідницькому* рівні – брати участь у науково-дослідній роботі, спрямованій на оновлення змісту професійно-художньої освіти і впровадження інноваційних

технологій навчання тощо.

Здійснене дослідження не вичерпує всіх аспектів проблеми професійного навчання в закладах профтехосвіти художнього профілю. Подальшого вивчення потребують: філософські засади професійно-художньої освіти; теорія навчального плану для ПТНЗ художнього профілю; дидактичне обґрунтування навчально-методичних комплексів для професій різних художніх профілів і методик викладання загальнохудожніх і спеціальних дисциплін; порівняльний аналіз систем підготовки фахівців художнього профілю в зарубіжних країнах; прогностичне обґрунтування розвитку професійно-художньої освіти в умовах глобалізаційних та інтеграційних процесів.

Основні положення і результати дослідження висвітлено у таких **публікаціях:**

Монографії

1. *Радкевич В.О.* Теоретичні і методичні засади професійного навчання у закладах профтехосвіти художнього профілю : монографія / В.О. Радкевич ; за ред. Н.Г. Ничкало. – К. : УкрІНТЕІ, 2010. – 424 с.

Підручники, навчально-методичні посібники, методичні рекомендації

2. *Радкевич В.О.* Програмно-методичні матеріали для рівневої підготовки вишивальниць : навч. посіб. для проф. навч. виховних закл. / В.О. Радкевич. – К. : Вища шк., 1995. – 128 с.

3. *Радкевич В.О.* Матеріалознавство швейного виробництва : навч. посіб. / В.О. Радкевич. – К. : Вища школа, 1995. – 96 с. – (Лабораторно-практичні роботи).

4. *Радкевич В.А.* Практикум по методике профессионального обучения : учеб. пособ. / В.А. Радкевич, М.И. Мыхнюк. – К. ; Симферополь : Оджась, 2008 – 150 с.

5. *Радкевич В.О.* Технологія вишивки : підруч. для учнів ПТНЗ / В.О. Радкевич, Г.М. Пащенко. – К. : Вища шк., 1997. – 360 с.

6. *Радкевич В.О.* Моделювання одягу : підруч. для учнів ПТНЗ / В.О. Радкевич. – К. : Вища шк., 2000. – 483 с.

7. *Радкевич В.О.* Методичні рекомендації щодо організації занять з енергоефективності : метод. рек. / В.О. Радкевич, А.М. Михайличенко, В.М. Аніщенко. – Х. : Компанія СМІТ, 2009. – 55 с.

8. *Радкевич В.О.* Підвищення професійної компетентності педагога ПТНЗ художнього профілю : метод. рек. / В.О. Радкевич. – К. : Ін-т проф.-тех. освіти АПН України, 2010. – 46 с.

Статті у наукових фахових виданнях, затверджених ВАК України

9. *Радкевич В.О.* Професійно-художній освіті – посилена увага держави / В.О. Радкевич // Проф.-тех. освіта. – 1998. – № 2. – С. 15–21.

10. *Радкевич В.О.* Інтеграція загальнохудожньої та професійної підготовки фахівців художнього профілю / В.О. Радкевич // Педагогіка і психологія

професійної освіти : зб. наук. пр. – 1999. – № 1. – С. 68–72.

11. *Радкевич В.О.* Концепція професійно-художньої освіти / В.О. Радкевич // Проф.-тех. освіта. – 2000. – № 2. – С.43–47.

12. *Радкевич В.О.* Роль інноваційних процесів у підготовці майбутніх фахівців / В.О. Радкевич // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців : методологія, теорія, досвід, проблеми : зб. наук. пр. / [редкол. І.А. Зязюн, Р.С. Гуревич, Н.Г. Ничкало та ін.]. – К. ; Вінниця, 2000. – С. 196–200.

13. *Радкевич В.О.* Деякі аспекти неперервної професійно-художньої освіти в Україні / В.О. Радкевич // Kształcenie zawodowe : pedagogika i psychologia = Професійна освіта : педагогіка і психологія : пол.-укр. щорічник / за ред. Т. Левовицького, І. Вільш, І. Зязюна, Н. Ничкало. – К. ; Ченстохова, 2000. – Вип. II. – С. 463–474.

14. *Радкевич В.О.* Плідна зустріч / В.О. Радкевич // Проф.-тех. освіта. – 2001. – № 1. – С. 53–55.

15. *Радкевич В.О.* Особистісно орієнтований підхід до підготовки майбутніх фахівців у професійній школі / В.О. Радкевич // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців : методологія, теорія, досвід, проблеми : зб. наук. пр. / [редкол. І.А. Зязюн, Р.С. Гуревич, Н.Г. Ничкало та ін.]. – К. ; Вінниця, 2002. – Вип. 2, ч. 1. – С. 63–70.

16. *Радкевич В.О.* Принципи відбору та структурування змісту ступеневої професійно-художньої освіти / В.О. Радкевич // Професійно-художня освіта України : зб. наук. пр. / [редкол. : І.А. Зязюн (голова), В.О. Радкевич, Р.Т. Шмагало та ін.]. – К. ; Черкаси, 2002. – Вип. 1. – С. 108–115.

17. *Радкевич В.О.* Сучасні тенденції розвитку професійно-художньої освіти в Україні / В.О. Радкевич // Проф.-тех. освіта. – 2003. – № 1. – С. 31–34.

18. *Радкевич В.О.* Особливості професійно-художньої підготовки фахівців в умовах мануфактурного виробництва (XVII–XIX ст.) / В.О. Радкевич // Професійно-художня освіта України : зб. наук. пр. / [редкол. : І.А. Зязюн, В.О. Радкевич, Р.Т. Шмагало та ін.]. – К. ; Черкаси, 2003. – Вип. II. – С. 73–86.

19. *Радкевич В.О.* Проблеми формування методологічної культури педагогів професійної школи / В.О. Радкевич // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців : методологія, теорія, досвід, проблеми : зб. наук. пр. / [редкол. І.А. Зязюн, Р.С. Гуревич, Н.Г. Ничкало та ін.]. – Вінниця, 2003. – С. 30–35.

20. *Радкевич В.О.* ПТО в умовах ринку праці / В.О. Радкевич // Проф.-тех. освіта. – 2003. – № 3. – С. 52–54.

21. *Радкевич В.О.* Інноваційні процеси у професійно-художній освіті / В.О. Радкевич // Kształcenie zawodowe : pedagogika i psychologia = Професійна освіта : педагогіка і психологія : пол.-укр. щорічник / за ред. Т. Левовицького, І. Вільш, І. Зязюна, Н. Ничкало. – 2003. – Вип. V. – С. 267–276.

22. *Радкевич В.О.* Інноваційна діяльність педагогів професійної школи у підготовці кваліфікованих робітників / В.О. Радкевич // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців :

- методологія, теорія, досвід, проблеми : зб. наук. пр. / [редкол. І.А. Зязюн, Р.С. Гуревич, Н.Г. Ничкало та ін.]. – Вінниця, 2004. – С. 87–94.
23. *Радкевич В.О.* Соціальне партнерство як чинник розвитку ПТНЗ в регіоні / В.О. Радкевич // Проф.-тех. освіта. – 2004. – № 2. – С. 12–13.
24. *Радкевич В.О.* Педагогічні умови формування технологічної культури у педагогів професійно-художньої школи / В.О. Радкевич // *Kształcenie zawodowe : pedagogika i psychologia = Професійна освіта : педагогіка і психологія* : пол.-укр. щорічник / за ред. Т. Левовицького, І. Вільш, І. Зязюна, Н. Ничкало. – К. ; Ченстохова, 2004. – Вип. VI. – С. 81–91.
25. *Радкевич В.О.* Інноваційні процеси у сучасній професійній школі / В.О. Радкевич // Проф.-тех. освіта. – 2005. – № 1. – С. 9–12.
26. *Радкевич В.О.* На експериментальному майданчику / В.О. Радкевич // Проф.-тех. освіта. – 2005. – № 2. – С. 10–11.
27. *Радкевич В.О.* Наукове забезпечення експерименту у ПТНЗ / В.О. Радкевич // Проф.-тех. освіта. – 2005. – № 3. – С. 22–23.
28. *Радкевич В.О.* Принципи народного мистецтва у виробничому навчанні майбутніх фахівців художнього профілю / В.О. Радкевич // Професійно-художня освіта України : зб. наук. пр. / [редкол. : І.А. Зязюн (голова), В.О. Радкевич, Р.Т. Шмагало та ін.]. – К. ; Черкаси, 2005. – Вип. III. – С. 50–59.
29. *Радкевич В.О.* Інноваційний педагогічний досвід підготовки кваліфікованих робітників у ПТНЗ України / В.О. Радкевич // Проф.-тех. освіта. – 2005. – № 4. – С. 22–25.
30. *Радкевич В.О.* Принципи виробничого навчання з художніх професій / В.О. Радкевич // *Kształcenie zawodowe : pedagogika i psychologia = Професійна освіта : педагогіка і психологія* : пол.-укр. щорічник / за ред. Т. Левовицького, І. Вільш, І. Зязюна, Н. Ничкало. – Вип. VII. – 2005. – С. 277–287.
31. *Радкевич В.О.* Технологічна грамотність як важливий чинник професіоналізму педагога ПТНЗ / В.О. Радкевич // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців : методологія, теорія, досвід, проблеми : зб. наук. пр. / [редкол. : І.А. Зязюн, Р.С. Гуревич, Н.Г. Ничкало та ін.]. – К. ; Вінниця, 2006. – Вип. 9. – С. 78–83.
32. *Радкевич В.О.* Дослідницькі засади діяльності педагога професійної школи / В.О. Радкевич // Проф.-тех. освіта. – 2006. – № 4. – С. 5–7.
33. *Радкевич В.О.* Професійно-художня освіта дорослих у ПТНЗ / В.О. Радкевич // Педагогічний процес : теорія і практика : зб. наук. пр. / Благод. Фонд ім. А.С. Макаренка. – К., 2006. – Вип. 4. – С. 191–200.
34. *Радкевич В.О.* Художня культура у системі формування творчої особистості фахівця / В.О. Радкевич // *Kształcenie zawodowe : pedagogika i psychologia = Професійна освіта: педагогіка і психологія*: пол.-укр. щорічник / за ред. Т. Левовицького, І. Вільш, І. Зязюна, Н. Ничкало. – 2006. – Вип. VIII. – С. 219–229.
35. *Радкевич В.О.* Дидактичні вимоги до навчально-виробничого процесу в ПТНЗ художнього профілю / В.О. Радкевич // Проф.-тех. освіта. – 2007. – № 2. – С. 21–24.

36. *Радкевич В.О.* Сучасні підходи до організації професійного навчання фахівців художніх промислів і ремесел / В.О. Радкевич // Мистецька освіта : зміст, технології, менеджмент : зб. наук. праць / [редкол. В.М. Мадзігон (голов. ред.) та ін.]; Мистецький ін.-т художнього моделювання та дизайну. – К, 2007. – Вип. II. – С. 130–137.
37. *Радкевич В.О.* Декоративно-прикладне мистецтво у змісті професійно-художнього навчання / В.О. Радкевич // Kształcenie zawodowe : pedagogika i psychologia = Професійна освіта : педагогіка і психологія : пол.-укр. щорічник / за ред. Т. Левовицького, І. Вільш, І. Зязюна, Н. Ничкало. – Вип. IX. – 2007. – С. 219–229.
38. *Радкевич В.О.* Гуманістичні засади професійного навчання у ПТНЗ / В.О. Радкевич // Проф.-тех. освіта. – 2008. – № 1. – С. 18–21.
39. *Радкевич В.О.* Системний підхід до підручникотворення для ПТО / В.О. Радкевич // Проф.-тех. освіта. – 2008. – № 2. – С. 9–10.
40. *Радкевич В.О.* Фундаменталізація професійної підготовки виробничого персоналу в умовах ринку праці / В.О. Радкевич // Теорія і практика професійно-технічної освіти в контексті інтеграції України в європейський освітній простір : тези звітної наук.-практ. конф., 23–24 квіт. 2008 року / Ін-т професійно-технічної освіти АПН України. – К., 2008. – С. 3–6.
41. *Радкевич В.О.* Концептуальні засади розвитку професійно-художньої освіти в Україні / В.О. Радкевич // Kształcenie zawodowe : pedagogika i psychologia = Професійна освіта : педагогіка і психологія : пол.-укр. щорічник / за ред. Т. Левовицького, І. Вільш, І. Зязюна, Н. Ничкало. – К. : Ченстохова, 2008. – Вип. X. – С. 127–132.
42. *Радкевич В.О.* Інститут професійно-технічної освіти: перспективи розвитку / В.О. Радкевич // Проф.-тех. освіта. – 2008. – № 3. – С. 10–13.
43. *Радкевич В.О.* Організація досліджень проблем теорії та практики професійної освіти наукової спадщини С.Я. Батишева / В.О. Радкевич // Нові технології навчання : наук.-метод. зб. / Інститут інноваційних технологій і змісту освіти МОН України. – К., 2008. – Спецвипуск (№ 51). – С. 24–32.
44. *Радкевич В.О.* Інноваційна модель професійного навчання фахівців художніх промислів і ремесел / В.О. Радкевич // Проф.-тех. освіта. – 2008. – № 4. – С. 9–11.
45. *Радкевич В.О.* Гуманізація професійно-художньої освіти / В.О. Радкевич // Професійно-художня освіта України : зб. наук. пр. / [редкол. : І.А. Зязюн (голова), В.О. Радкевич, Р.Т. Шмагало та ін.]. / – К. ; Черкаси, 2008. – С. 14–22.
46. *Радкевич В.О.* Впровадження індикаторів ефективної діяльності ПТНЗ / В.О. Радкевич // Проф.-тех. освіта. – 2009. – № 2. – С. 14–17.
47. *Радкевич В.О.* Престиж робітничої професії / В.О. Радкевич // Проф.-тех. освіта. – 2009. – № 3. – С. 4–6.
48. *Радкевич В.О.* Освітні цілі професійного навчання майбутніх фахівців художніх промислів і ремесел / В.О. Радкевич // Kształcenie zawodowe : pedagogika i psychologia = Професійна освіта : педагогіка і психологія : пол.-укр. щорічник / за ред. Т. Левовицького, І. Зязюна, Н. Ничкало, І. Вільш. –

Ченстохова ; К., 2009. – Вип. XI. – С. 113–119.

49. *Радкевич В.О.* Обґрунтування інноваційних підходів до професійної підготовки майбутніх фахівців художнього профілю / В.О. Радкевич // Нові технології навчання : зб. наук. пр. / Ін-т інноваційних технологій і змісту освіти МОН України ; Академія міжнародного співробітництва з креативної педагогіки. – К. ; Вінниця, 2009. – Вип. 60 : Духовно-моральне виховання і професіоналізм особистості в сучасних умовах. – С. 152–158.

Статті у збірниках наукових праць

50. *Радкевич В.О.* Науково-методичне забезпечення підготовки кваліфікованих робітничих кадрів і спеціалістів з народних промислів / В.О. Радкевич // Професійна освіта : теорія і практика : зб. наук. пр. / НМЦ ПТО. – Хмельницький, 1995. – С. 21–22.

51. *Радкевич В.О.* Особливості формування професіоналізму майстрів народних ремесел у ВПУ художнього профілю / В.О. Радкевич // Школа і підготовка учнівської молоді до життя та діяльності в умовах ринку : навч. метод. посіб. / [редкол. : І.Ф. Прокопенко, Н.Г. Ничкало, Н.А. Побірченко та ін.]. – Х., 1996. – С. 130–132.

52. *Радкевич В.О.* Особливості підготовки майстрів художньої вишивки у вищому художньому професійному училищі / В.О. Радкевич // Професійна освіта : теорія і практика : зб. наук. пр. / Харків. обл. учбово-метод. центр проф. освіти. – Х., 1996. – № 1/2 (3/4). – С. 33–36.

53. *Радкевич В.О.* Деякі проблеми професійно-художньої освіти в ПТУ / В.О. Радкевич // Професійна освіта : теорія і практика : зб. наук. пр. / Харків. обл. учбово-метод. центр проф. освіти. – Х., 1997. – № 1/2. – С. 21–25.

54. *Радкевич В.А.* Некоторые аспекты подготовки кадров по художественным профессиям в заведениях ПТО Украины / В.А. Радкевич // Проблемы постсекундарного профессионального образования : сб. науч. трудов / Клуб профессионального образования стран Центральной и Восточной Европы. – К., 1998. – С. 219–225.

55. *Радкевич В.О.* Науковий відбір змісту професійно-художньої освіти у закладах професійно-технічної освіти України / В.О. Радкевич // Професійна освіта : наук.-метод. вісник / НМЦ ПТО. – Хмельницький, 1999. – С. 33–40.

56. *Радкевич В.О.* Концептуальні підходи до розвитку професійної освіти в Україні / В.О. Радкевич // Управління якістю професійної освіти : зб. наук. пр. / Укр. інж.-пед. академія. – Донецьк, 2001. – С. 129–133.

57. *Радкевич В.О.* Відбір змісту професійно-художньої освіти в закладах профтехосвіти України / В.О. Радкевич // Педагог професійної школи : зб. наук. пр. / [редкол.: Ничкало Н.Г. (голова), Зязюн І.А., Щербак О.І. та ін.]. – К., 2001. – Вип. I. – С. 111–117.

58. *Радкевич В.О.* Дидактичні вимоги до організації процесу професійного навчання фахівців художнього профілю / В.О. Радкевич // Неперервна професійна освіта : теорія і практика : зб. наук. пр. : [у 2-х ч.] / за ред. І.А. Зязюна, Н.Г. Ничкало. – К., 2001. – Ч. 2. – С.15–19.

59. *Радкевич В.О.* Ступенева професійно-художня освіта в Україні як педагогічна система / В.О. Радкевич // Неперервна професійна освіта : теорія і практика. – К., 2001. – Вип. III. – С.121–130.
60. *Радкевич В.О.* Психолого-педагогічне обґрунтування вимог до розробки стандарту професійного навчання з художніх професій / В.О. Радкевич // Державні стандарти професійної освіти : теорія і методика : монографія / за ред. Н.Г. Ничкало. – Хмельницький, 2002. – С. 217–234.
61. *Радкевич В.О.* Становлення і розвиток професійно-художньої освіти України в ХХ столітті / В.О. Радкевич // Розвиток педагогічної і психологічної науки в Україні 1992–2002 до 10-річчя АПН України : [у 2-х ч.] / АПН України : зб. наук. пр. – Х., 2002. – Ч. 2. – С. 277–291.
62. *Радкевич В.О.* Проблеми підготовки педагога професійної школи до інноваційної діяльності / В.О. Радкевич // Педагог професійної школи : зб. наук. пр. / [редкол.: Н.Г. Ничкало (голова), І.А. Зязюн, О.І. Щербак та ін.]. – К., 2002. – Вип. III. – С. 24–32.
63. *Радкевич В.О.* Комплексне використання засобів навчання у вченні С.Я. Батишева / В.О. Радкевич // Первые Международ. науч. чтения, посвященные памяти академика Сергея Яковлевича Батышева : сб. науч. трудов. – Николаев, 2003. – С. 195–204.
64. *Радкевич В.О.* Проблеми професійного навчання на виробництві / В.О. Радкевич // Професійне навчання на виробництві : зб. наук. пр. / [редкол.: Н.Г. Ничкало (голова) та ін.]. – К., 2003. – Вип. I. – С. 36–45.
65. *Радкевич В.О.* Обґрунтування моделей професійного навчання фахівців художнього профілю в закладах професійно-технічної освіти України / В.О. Радкевич // Педагогіка і психологія професійної освіти : результати досліджень і перспективи : зб. наук. пр. / за ред. І.А. Зязюна та Н.Г. Ничкало. – К., 2003. – С. 177–188.
66. *Радкевич В.О.* Підготовка педагога професійної школи до розробки засобів науково-методичного забезпечення / В.О. Радкевич // Педагог професійної школи : зб. наук. пр. / [редкол.: Н.Г. Ничкало (голова), І.А. Зязюн, О.І. Щербак та ін.]. – К., 2003. – Вип. V. – С. 250–260.
67. *Радкевич В.О.* Проблеми формування навичок самостійної діяльності учнів ПТНЗ художнього профілю / В.О. Радкевич // Дидактика професійної школи : зб. наук. пр. / [редкол.: С.У. Гончаренко (голова), В.О. Радкевич, І.Є. Каньковський (заст. голови) та ін.]. – Хмельницький, 2004. – Вип. I – С. 117–125.
68. *Радкевич В.О.* Дидактичні принципи виробничого навчання майбутніх фахівців художнього профілю / В.О. Радкевич // Дидактика професійної школи: зб. наук. пр. / [редкол.: С.У. Гончаренко (голова), В.О. Радкевич, І.Є. Каньковський та ін.]. – Хмельницький, 2005 – Вип. II. – С.15–26.
69. *Радкевич В.О.* Педагогічні умови формування дослідницької культури педагога професійної школи / В.О. Радкевич // Дидактика професійної школи : зб. наук. пр. / [редкол.: С.У. Гончаренко (голова), В.О. Радкевич, І.Є. Каньковський та ін.]. – Хмельницький, 2005 – Вип. III. – С. 66–70.

70. *Радкевич В.О.* Дидактичні основи діяльності педагога професійної школи / В.О. Радкевич // Інформаційно-телекомунікаційні технології в сучасній освіті : досвід, проблеми, перспективи : зб. наук. пр. / АПН України, Ін-т педагогіки і психології проф. освіти [та ін.]; [редкол.: Козяр М.М., Зязюн І.А., Ничкало Н.Г. та ін.]. – Л., 2006. – С. 592–596.
71. *Радкевич В.О.* Концептуальні засади діяльності професійних навчальних закладів художнього профілю / В.О. Радкевич // Дидактика професійної школи : зб. наук. пр. / [редкол.: С.У. Гончаренко (голова), В.О. Радкевич, І.Є. Каньковський (заст. голови) та ін.]. – Хмельницький, 2006. – Вип. IV. – С. 50–55.
72. *Радкевич В.О.* Концептуальні ідеї С.Я. Батишева у професійній підготовці висококваліфікованих робітників / В.О. Радкевич // Професійне навчання на виробництві : зб. наук. пр. / [редкол.: Н.Г. Ничкало (голова) та ін.]. – К., 2006. – Вип. II. – С. 216–222.
73. *Радкевич В.О.* Інноваційна діяльність професійно-художніх навчальних закладів / В.О. Радкевич // Педагог професійної школи : зб. наук. пр. / [редкол.: Н.Г. Ничкало (голова), І.А. Зязюн, О.І. Щербак та ін.]. – К., 2006. – Вип. VII. – С. 229–237.
74. *Радкевич В.О.* Виховні й розвивальні цілі професійно-художнього навчання фахівців художніх промислів і ремесел / В.О. Радкевич // Теоретичні та методичні засади розвитку педагогічної освіти : педагогічна майстерність, творчість, технології : зб. наук. пр. / АПН України, Ком. пед. наук Польської АН [та ін.]; за заг. ред. Н.Г. Ничкало. – Х., 2007. – С. 317–328.
75. *Радкевич В.О.* Гуманістичні аспекти професійного навчання фахівців художнього профілю / В.О. Радкевич // Філософія педагогічної майстерності : зб. наук. праць / Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих АПН України ; Вінницький державний педагогічний університет ім. М. Коцюбинського [редкол.: Н.Г. Ничкало (голова) та ін.] – К. ; Вінниця, 2008. – С. 231–238.
76. *Радкевич В.О.* Виробниче навчання / В.О. Радкевич // Енциклопедія освіти / АПН України, голов. ред. В.Г. Кремень; [заст. голов. ред. О.Я. Савченко, В.П. Андрущенко; відп. наук. секр. С.О. Сисоєва]. – К., 2008. – С. 85–86.
77. *Радкевич В.О.* Професійно-технічні навчальні заклади / В.О. Радкевич // Енциклопедія освіти / АПН України, голов. ред. В.Г. Кремень; [заст. голов. ред. О.Я. Савченко, В.П. Андрущенко; відп. наук. секр. С.О. Сисоєва]. – К., 2008. – С. 737–738.
78. *Радкевич В.О.* Ремесло / В.О. Радкевич // Енциклопедія освіти / АПН України, голов. ред. В.Г. Кремень; [заст. голов. ред. О.Я. Савченко, В.П. Андрущенко; відп. наук. секр. С.О. Сисоєва]. – К., 2008. – С. 770–771.
79. *Радкевич В.О.* Обґрунтування моделі професійного навчання в системі "Педагогічна майстерня майстра художнього ремесла" / В.О. Радкевич // Педагогічна освіта і освіта дорослих : європейський вимір : [зб. наук. пр.] / за ред. І.А. Зязюна, Н.Г. Ничкало ; Ін-т пед. освіти і освіти дорослих АПН України. – К. ; Хмельницький, 2008. – С. 435–445.

80. *Радкевич В.О.* Педагогічна конкретизація освітніх цілей професійного навчання кваліфікованих робітників / В.О. Радкевич // Професійне навчання на виробництві : зб. наук. пр. / [редкол.: Н.Г. Ничкало (голова) та ін.]. – К., 2009. – Вип. III. – С. 13–22.
81. *Радкевич В.О.* Дидактичні основи формування змісту професійно-художньої освіти / В.О. Радкевич // Професійна освіта : ціннісні орієнтири сучасності : зб. наук. пр. / за заг. ред. І.А. Зязюна ; Ін-т пед. освіти і освіти дорослих АПН України. – К. ; Харків, 2009. – С. 363–371.
82. *Радкевич В.О.* Педагогічні умови розвитку професійної культури педагогів професійних художніх навчальних закладів / В.О. Радкевич // Педагогічна майстерність як система професійних і мистецьких компетентностей : [зб. матеріалів VI мист.-пед. читань пам'яті проф. О.П. Рудницької] ; Ін-т пед. освіти і освіти дорослих АПН України. – Чернівці, 2010. – С. 39–42.
83. *Walentina Radkewicz.* Humanistyczne aspekty kształcenia artystycznego / W. Radkewicz // *Filosofia mistrzostwa pedagogicznego.* – Radom : Instytut Technologii Eksploatacji – PIB, 2009. – Т. 230. – S. 211–218.
84. *Walentina Radkewicz.* Kulturologiczne zasady kształcenia zawodowego we współczesnej szkole zawodowej / W. Radkewicz // *Kształcenie ustawiczne do wielokulturowości / pod redakcją Tadeusza Lewowickiego i Franciszka Szloska.* – Warszawa – Radom, 2009. – S. 234–238.
85. *Radkewich W.* Organizacja przygotowania wykwalifikowanych pracowników artystycznego profile w zawodowych edukacyjnych zakładach Ukrainy / W. Radkewich / *Pedagogika.* – Tom 8 : *Kształcenie pedagogów – strategie, koncepcje, idee "Język – komunikacja – etyczność – twórczość".* – Cześć : *Z problemów kształcenia nauczycieli / pod redakcją Jacka Piekarskiego, Maarii Szymańskiej, Liliany Tomaszewskiej.* – Płock : *Zeszyty Naukowe PWSZ w Płocku,* 2009. – S. 191–198.

Статті у збірниках матеріалів конференцій

86. *Радкевич В.О.* Оновлення змісту професійної освіти / В.О. Радкевич // Проблеми наук.-метод. забезпечення навчально-виховного процесу : матеріали наук.-практ. конф. – НМЦ ПТО. – Хмельницький, 1996. – С. 36–38.
87. *Радкевич В.О.* Вище професійне училище в системі неперервної освіти / В.О. Радкевич // Система неперервної освіти : здобутки, пошуки, проблеми : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (28–31 жовт. 1996 р.): у 6-ти кн. / Чернів. держ. ун-т ім. Юрія Федьковича, Ін-т педагогіки і психології проф. освіти АПН України. – Чернівці, 1996. – Кн. 3. – С. 315–316.
88. *Радкевич В.О.* Проблеми оновлення змісту освіти у вищому художньому професійному училищі / В.О. Радкевич // Проблеми наступності та інтеграції змісту навчання у системі "Школа–ПТУ–ВУЗ" : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Вінниця, трав. 1996 р.) / Ін-т педагогіки і психології проф. освіти АПН України, Вінниц. держ. пед. ун-т імені Михайла Коцюбинського. – Вінниця, 1996. – С. 189–192.

89. *Радкевич В.О.* Проблеми філософії художньої професійної освіти в Україні / В.О. Радкевич // Філософія освіти в сучасній Україні : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. "Філософія сучасної освіти та стан її розробки в Україні", м. Київ, 1–3 лют. 1996 р. / Ін-т змісту і методів навчання. – К., 1997. – С. 382–384.
90. *Радкевич В.О.* Особливості модульного навчання учнів в закладах профтехосвіти художнього профілю з професії "Вишивальниця" / В.О. Радкевич // Нові технології навчання: проблеми, пошуки, знахідки : матеріали міжнар. наук.-практ. конф. – Львів, 1997. – С. 121–124.
91. *Радкевич В.О.* Щодо гуманізації професійного навчання молоді в закладах профтехосвіти художнього профілю / В.О. Радкевич // Концепція гуманізації в становленні та розвитку професійної освіти : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. / Одес. держ. пед. ун-т імені І.І. Мечникова. – О., 1997. – С. 42–45.
92. *Радкевич В.О.* Сучасні вимоги до підготовки педагога професійної школи / В.О. Радкевич // Професійне становлення особистості : проблеми і перспективи: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (15–17 лист. 2001 р.) / Технологічний ун-т "Поділля". – Хмельницький, 2001. – С. 18–22.
93. *Радкевич В.О.* Концептуальні засади розвитку професійної освіти і навчання в Україні / В.О. Радкевич // Професійне становлення особистості : проблеми і перспективи : матеріали II Міжнар. наук.-практ. конф. (15–16 жовт. 2003 р.). – Хмельницький, 2003. – С. 25–32.
94. *Радкевич В.О.* Науково-методичне забезпечення стандартів професійно-технічної освіти / В.О. Радкевич // Проблеми формування змісту професійної освіти в умовах ступеневої підготовки фахівців : матеріали Всеукраїнського семінару (4–5 лют. 2003 р.) / КНТЕУ. – К., 2003. – С. 16–22.
95. *Радкевич В.О.* Концептуальні засади розвитку професійно-художньої освіти в Україні / В.О. Радкевич // Мистецька освіта в контексті європейської інтеграції : теоретичні та методичні засади розвитку : тези Міжнар. наук. конф. / Сумський ДПУ ім. А.С. Макаренка. – К. : Суми, 2004. – С. 29–33.
96. *Радкевич В.А.* Проблемы подготовки педагога профессиональной школы к инновационной деятельности / В.А. Радкевич // Состояние и перспективы развития непрерывного профессионального образования в Казахстане : материалы Международ. науч.-практ. конф. – Алматы, 2005. – С. 24–27.
97. *Радкевич В.О.* Педагогічне цілепокладання як умова якісної реалізації навчально-виховного процесу у ПТНЗ / В.О. Радкевич // тези доп. Всеукр. семінару на тему: Використання інноваційних технологій навчання у ПТНЗ торговельно-кулінарного профілю (м. Донецьк 23–26 жовт. 2006 року). – Донецьк, 2006. – С. 16–28.
98. *Радкевич В.О.* Фундаменталізація професійної підготовки виробничого персоналу в умовах ринку праці / В.О. Радкевич // Теорія і практика професійно-технічної освіти в контексті інтеграції України в Європейський освітній простір : тези звіт. наук.-практ. конф. (23–24 квіт. 2008 р.) / Ін-т проф.-техн. освіти АПН України. – К., 2008. – С. 3–6.
99. *Радкевич В.О.* Формування соборної особистості засобами народного мистецтва / В.О. Радкевич // Психолого-педагогічні засади розвитку

особистості в умовах соборної України : зб. матеріалів наук.-практ. конф. / Ін-т пед. освіти і освіти дорослих АПН України. – К., 2008. – С. 15–22.

100. Радкевич В.О. Аналіз підходів до розробки стандартів робітничих професій / В.О. Радкевич // Сучасні стандарти професійно-технічної освіти : зб. матеріалів конф. / за заг. ред. В.О. Радкевич ; Ін-т пед. освіти і освіти дорослих АПН України. – К., 2008. – С.77–87.

101. Радкевич В.О. Інноваційна спрямованість змісту і технологій професійної освіти / В.О. Радкевич // Науково-методичне забезпечення професійної освіти і навчання : тези доп. звітн. наук.-практ. конф., 22–23 квітня 2009 р. / за заг. ред. В.О. Радкевич ; Ін-т професійно-технічної освіти АПН України. – Х., 2009. – С. 7–10.

102. Радкевич В.О. Педагогічні умови використання енергоефективних технологій у професійному навчанні виробничого персоналу / В.О. Радкевич // Професійне становлення особистості : проблеми і перспективи : матеріали V Міжнар. наук.-практ. конф., 22–24 жовтня 2009 р. / АПН України, Ін-т пед. освіти і освіти дорослих, Ін-т професійно-технічної освіти АПН України. – Хмельницький, 2009. – С. 47–50.

АНОТАЦІЇ

Радкевич В.О. Теоретичні і методичні засади професійного навчання у закладах профтехосвіти художнього профілю. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук зі спеціальності 13.00.04 – "Теорія і методика професійної освіти". – Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих НАПН України, Київ, 2010.

У дисертації досліджено методологічні, теоретичні і методичні засади професійного навчання в закладах профтехосвіти художнього профілю. Обґрунтовано концепцію розвитку професійно-художньої освіти в Україні, розкрито значення принципів гуманізації й фундаменталізації, відбору і структурування змісту навчального матеріалу.

Запропоновано авторську модель професійного навчання майбутніх фахівців художніх промислів і ремесел у системі "Педагогічна майстерня майстра художнього ремесла".

Обґрунтовано ієрархію цілей, принципи й комплекс навчально-методичного забезпечення професійно-художнього навчання майбутніх фахівців художніх промислів і ремесел. Опрацьовано методичні засади діяльності педагогів ПТНЗ художнього профілю, розвитку їх методологічної, технологічної й дослідницької культури.

Ключові слова: професійно-художня освіта, декоративно-вжиткове мистецтво, педагогічна модель, гуманізація, фундаменталізація, ієрархія цілей професійно-художнього навчання, комплекс навчально-методичного забезпечення.

Радкевич В.А. Теоретические и методические основы профессионального обучения в заведениях профтехобразования художественного профиля. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени доктора педагогических наук по специальности 13.00.04 – "Теория и методика профессионального образования". – Институт педагогического образования и образования взрослых НАПН Украины, Киев, 2010.

Диссертация посвящена исследованию методологических, теоретических и методических основ профессионального обучения в заведениях профтехобразования художественного профиля.

Научно обоснован феномен "художественная культура", раскрыта культурно-воспитательная роль содержательных компонентов формирования художественной культуры будущих специалистов художественных промыслов и ремёсел (изобразительное, декоративно-прикладное искусство, народные художественные промыслы).

Обоснованы теоретико-методологические основы профессионально-художественного образования будущих специалистов художественных промыслов и ремёсел с учетом реализации личностно ориентированного, культурологического, деятельностного, системного и компетентного подходов, принципов гуманизации, фундаментализации, непрерывности, преемственности, направленных на создание необходимых условий для индивидуализации процесса профессионального обучения в ПТУЗе художественного профиля. Исследованы историко-педагогические аспекты становления и развития ученичества в художественных ремёслах, специфика подготовки будущих специалистов художественного профиля.

В авторской концепции развития профессионально-художественного образования в Украине определены инновационные подходы к профессиональной подготовке будущих специалистов художественных промыслов и ремёсел, создание условий для их творческой самореализации в декоративно-прикладном искусстве.

Теоретически обоснована система специфических принципов формирования содержания профессионально-художественного образования: ценностных ориентаций личности в декоративно-прикладном искусстве; самореализации личности в художественно-творческой деятельности; учёта региональных особенностей народного искусства; единства теории и практики в художественном развитии личности специалиста художественных промыслов и ремёсел. Раскрыто значение принципов гуманизации и фундаментализации в профессиональном обучении учащейся молодёжи в ПТУЗе художественного профиля. Особенностью авторской модели профессионально-художественного обучения будущих специалистов художественных промыслов и ремёсел в системе "Педагогическая мастерская мастера художественного ремесла" является организация в единую систему знаний (общехудожественных, специальных) и практических умений на основе синтеза народного искусства и современных технологий художественных промыслов и ремёсел, а также

создание авторской школы, в которой мастер проводит теоретические и практические занятия, организует исследовательскую этнографическую и творческую деятельность учащихся ПТУЗа художественного профиля.

Теоретически обоснована иерархия целей профессионально-художественного обучения будущих специалистов художественных промыслов и ремёсел. С учетом специфики профессионально-художественной деятельности обоснованы принципы производственного обучения учащихся в ПТУЗе: учёта традиций народного искусства; единства коллективного и индивидуального творчества; учёта региональных особенностей народного искусства; сочетания функционального и декоративного; композиционного единства содержания и форм изделий народного искусства; преемственности в изучении художественного опыта. В процессе исследования экспериментально проверен комплекс учебно-методического обеспечения профессионального обучения учащейся молодёжи в ПТУЗе художественного профиля, использование которого позволяет повысить уровень творческой самореализации в декоративно-прикладном искусстве и самостоятельности в профессионально-художественной деятельности. Разработана и внедрена авторская программа повышения профессиональной компетентности педагога ПТУЗа художественного профиля.

Ключевые слова: профессионально-художественное образование, декоративно-прикладное искусство, педагогическая модель, гуманизация, фундаментализация, иерархия целей профессионально-художественного обучения, комплекс учебно-методического обеспечения.

Radkevych V.O. Theoretical and methodical principles of professional studies in professional technical establishments of artistic type. – Manuscript.

Dissertation on the receipt of scientific degree of doctor of pedagogical sciences from specialty 13.00.04 – Theory and Method of Professional Education. – The Institute of Pedagogical Education and Adult Education Pedagogical Sciences of Ukraine, Kyiv, 2010.

In dissertation have been explored methodological, theoretical and methodical principles of professional studies in professional educational establishments of artistic type. The conception of professionally artistic education development in Ukraine were grounded; also there were exposed the meaning of humanizing and foundational bases principles in a selection and structuring of educational material maintenance for preparation of future specialists in artistic trades and handcrafts. It have been developed and proved the efficiency of author's model of professional studies in system named "Pedagogical workshop of artistic handicraft master" and the complex of educational and methodological providing. The methodical system of technological and research culture of artistic type teacher of professional technical educational establishments development has been presented.

Keywords: professionally artistic education, decorative and applied art, pedagogical model, humanizing, foundational bases, hierarchy of objectives of vocational and artistic education, complex of educational and methodical providing.